

## Udviklings- og Formidlingscentret på Handicapområdet

HANDICAP Nørretorv 30<sup>2</sup> • Postboks 220 • DK-4100 Ringsted • Tlf. 57 67 46 46 • Fax: 57 67 08 22 • www.ufch.dk

Socialudvalget  
Folketinget  
Christiansborg  
1240 København K

Socialudvalget  
SOU alm. del - Bilag 194  
Offentligt

Dato: 26. januar 2006  
J.nr. 22.3-0497

Til Folketingets socialudvalg

### Ny undersøgelse om handleplaner og ledsageordningen

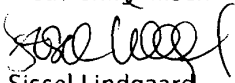
Til udvalgets orientering fremsendes hermed rapporten "Handleplaner og ledsageordning - en undersøgelse blandt beboere i botilbud for yngre fysisk handicappede", som centret netop har offentliggjort. Undersøgelsen er gennemført i tilknytning til projektet Handicappede og sociale netværk, som er finansieret over satspuljen.

Rapportens analyser bygger først og fremmest på en spørgeskemaundersøgelse blandt i alt 180 beboere i 11 amtslige botilbud for yngre fysisk handicappede. Beboere i botilbud for yngre fysisk handicappede har alle meget omfattende fysiske funktionsnedsættelser, og mange har tillige kommunikative og/eller kognitive vanskeligheder. Undersøgelsen er i den forstand enestående i en dansk sammenhæng, idet der er ikke tidligere gennemført landsdækkende spørgeskemaundersøgelser blandt denne gruppe borgere.

Rapportens konklusioner og anbefalinger fremgår i kort form af de vedlagte resuméer - ét vedr. handleplaner og ét vedr. ledsageordningen.

Rapporten trykkes kun i et mindre antal eksemplarer, men den kan frit downloades fra UFC Handicaps hjemmeside [www.ufch.dk](http://www.ufch.dk)

Med venlig hilsen



Sissel Lindgaard  
Centerleder

26. januar 2006

## Handleplaner og ledsageordning - En undersøgelse blandt beboere i botilbud for yngre fysisk handicappede

---

### Resumé vedr. §111 handleplaner

*Ny undersøgelse viser at stort set alle beboere i botilbud for yngre fysisk handicappede har en §111 handleplan. Handleplanen er et frivilligt tilbud til borgeren, men faktisk er det kun ca. halvdelen af beboerne, som er klar over at de selv bestemmer om de vil have en plan eller ej. Nogle beboere oplever tilsyneladende §111 planen som 'systemets plan' snarere end deres egen.*

*Undersøgelsen viser i øvrigt at myndighedsniveauet (dvs. kommunale eller amtslige sagsbehandlere) meget sjældent deltager i handleplansmøderne, hvilket kan være et retssikkerhedsproblem for den enkelte beboer.*

Beboere i botilbud for yngre fysisk handicappede er en relativt lille – men meget vigtig – del af den samlede målgruppe for §111 handleplaner. Beboerne har alle betydelige fysiske funktionsnedsættelser, og en stor andel har desuden kognitive og kommunikative handicap.

### Rapportens anbefalinger vedr. §111- handleplaner

- At der sker en tydeliggørelse af formålet med handleplanerne – ikke mindst over for myndighedsniveau/forvaltningsniveau
- At der tages initiativer, der sikrer, at repræsentanter fra den kommunale forvaltning/myndighedsniveauet i langt højere grad deltager i handleplansarbejdet
- At rammerne om handleplansarbejdet udvikles således, at beboerne i højere grad får mulighed for at styre udviklingen

### Kort om undersøgelsen

I alt 180 beboere fra 11 botilbud har medvirket i spørgeskemaundersøgelsen. Der er ikke tidligere gennemført landsdækkende brugerundersøgelser blandt denne særlige målgruppe, hvilket primært skyldes betydelige kommunikative funktionsnedsættelser blandt en stor del af beboerne. UFC Handicap har tilpasset undersøgelsesmetoden så den i videst mulig omfang imødekom beboernes særlige behov. Undersøgelsen er gennemført i tilknytning til projektet handicappede og sociale netværk, der er finansieret over satspuljen.

---

**Handleplaner og ledsageordning**  
- en undersøgelse blandt beboere i botilbud for yngre fysisk handicappede  
Sandø & Gruber 2006, UFC Handicap  
ISBN: 87-90930-32-0

Rapporten kan frit downloades på UFC Handicaps hjemmeside: [www.ufch.dk](http://www.ufch.dk).  
Yderligere oplysninger: Thomas Gruber, UFC Handicap, 57 67 46 46 / [tgg@ufch.dk](mailto:tgg@ufch.dk)

26. januar 2006

## Handleplaner og ledsageordning - En undersøgelse blandt beboere i botilbud for yngre fysisk handicappede

---

### Resumé vedr. ledsageordning

*Ny undersøgelse viser at ca. 70 pct. af beboerne i botilbud for yngre fysisk handicappede har en ledsageordning. Ledsageordningen anvendes til de formål den er tiltænkt, og beboerne er meget tilfredse med de nye muligheder som ordningen har givet dem.*

*Men meget tyder på at behovet for ledsagelse er en del større end de maksimalt 15 timer månedligt, som lovgivningen giver mulighed for. Undersøgelsen anbefaler derfor bl.a. at ledsageordningen gøres mere fleksibel så der bliver overensstemmelse mellem den enkeltes behov og det antal timer som tildeles.*

Beboere i botilbud for yngre fysisk handicappede er en relativt lille - men meget vigtig - del af den samlede målgruppe for ledsageordningen. Beboerne har alle betydelige fysiske funktionsnedsættelser, og en stor andel har desuden kognitive og kommunikative handicap. Derfor er de særligt afhængige af den mulighed for at tage del i individuelle og selvvalgte aktiviteter, som ledsageordningen repræsenterer.

### Anbefalinger vedr. ledsageordningen:

- At maksimumsgrænsen på 15 timer månedligt erstattes af en minimumsgrænses. Bl.a. for at sikre en bedre overensstemmelse mellem individuelle behov og compensation.
- At den bevillende myndigheds mulighed for at reducere i den enkeltes ledsagetimer på grund af ophold i botilbud, fjernes helt
- At beboere der pt. falder uden for ledsageordningens målgruppe på grund af behovet for pædagogisk støtte, gives en præcist defineret ret til individuel ledsagelse til selvvalgte formål

### Kort om undersøgelsen

I alt 180 beboere fra 11 botilbud har medvirket i spørgeskemaundersøgelsen. Der er ikke tidligere gennemført landsdækkende brugerundersøgelser blandt denne særlige målgruppe, hvilket primært skyldes betydelige kommunikative funktionsnedsættelser blandt en stor del af beboerne. UFC Handicap har tilpasset undersøgelsesmetoden så den i videst mulig omfang imødekom beboernes særlige behov. Undersøgelsen er gennemført i tilknytning til projektet handicappede og sociale netværk, der er finansieret over satspuljen.

---

**Handleplaner og ledsageordning**  
- en undersøgelse blandt beboere i botilbud for yngre fysisk handicappede  
Sandø & Gruber 2006, UFC Handicap  
ISBN: 87-90930-32-0

Rapporten kan frit downloades på UFC Handicaps hjemmeside: [www.ufch.dk](http://www.ufch.dk).  
Yderligere oplysninger: Thomas Gruber, UFC Handicap, 57 67 46 46 / [tgg@ufch.dk](mailto:tgg@ufch.dk)



# Handleplaner og ledsageordning

*En undersøgelse blandt beboere i botilbud for  
yngre fysisk handicappede*

Martin Sandø & Thomas Gruber  
UFC Handicap 2006



**Handleplaner og ledsageordning**  
- en undersøgelse blandt beboere i botilbud for yngre fysisk handicappede  
© 2006, Forfatterne og UFC Handicap  
Forsidefotos stammer fra arrangementer i forbindelse med projektet  
Handicappede og sociale netværk

Tryk: UFC Handicap  
ISBN: 87-90930-32-0

Rapporten kan bestilles hos:  
UFC Handicap  
Nørretorv 30, 2.  
Postbox 220  
4100 Ringsted

Telefon: 57 67 46 46  
Telefax: 57 67 08 22  
E-mail: [ufch@ufch.dk](mailto:ufch@ufch.dk)  
[www.ufch.dk](http://www.ufch.dk)

Eftertryk er tilladt, men kun med tydelig angivelse af kilden:  
Sandø & Gruber (2006), Handleplaner og ledsageordning - en undersøgelse blandt beboere på  
botilbud for yngre fysisk handicappede

Rapporten kan downloades på [www.ufch.dk](http://www.ufch.dk)

# **Handleplaner og ledsageordning**

**En undersøgelse blandt beboere  
i botilbud for yngre fysisk handicappede.**



# Indholdsfortegnelse

<b>Kapitel 1: Indledning</b> .....	7
<b>Kapitel 2: Sammenfatning</b> .....	9
Karakteristik af de medvirkende.....	9
Ledsageordningen.....	10
Handleplaner.....	13
Anbefalinger.....	15
<b>Kapitel 3: Design og metode</b> .....	20
Undersøgelsens datagrundlag.....	21
Frafaldsanalyse.....	22
Undersøgelser på botilbud.....	23
Om spørgeskemaet.....	26
Kvalitative interview.....	27
<b>Kapitel 4: Botilbud og beboere</b> .....	29
Botilbuddene.....	29
Profil af beboerne.....	30
<b>Kapitel 5: Ledsageordningen</b> .....	37
Brug af ledsageordning.....	38
Administration af ledsageordningen.....	41
Hvad ordningen benyttes til.....	44
Ledsageordningens betydning.....	47
Personalets erfaringer med ledsageordningen.....	50
<b>Kapitel 6: Handleplaner</b> .....	53
Handleplaner eller bare planer.....	53
Indflydelse på eget liv.....	54
Udbredelsen af handleplaner.....	55
Udarbejdelsen af handleplanen.....	59
Handleplanens betydning.....	67
Rammer og form.....	68





# Kapitel 1: Indledning

Denne rapport fremlægger resultaterne af en undersøgelse om brugen af handleplaner og ledsageordning i botilbud for yngre fysisk handicappede. Baggrunden for afgrænsningen til handleplaner og ledsageordning er, at arbejdet med begge redskaber kan bidrage til, at beboerne i disse tilbud kan undgå social isolation og vedligeholde deres netværk af venner og familie.

*Ledsageordningen* administreres og finansieres af kommunen. Beboeren skal ansøge, hvorefter der kan tildeles op til 15 timers ledsagelse om måneden. Ledsageordningen er ikke tænkt som pædagogisk støtte, men som et *middel* eller et *redskab* til at deltage i sociale sammenhænge. Det er således ikke meningen, at ledsageren skal være besøgsven, eller at ledsageren skal have en pædagogisk funktion. Ledsageordningen skal bidrage til, at beboeren får større mulighed for at føre en selvstændig tilværelse.

*§111-planen* er et *tilbud* som (amts)kommunen skal give borgere med betydelig nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne. Handleplanerne kan indeholde ønsker og mål, som borgeren har for fremtiden. I handleplanen er der angivet, hvordan myndigheden vil bidrage med at nå målene eller delmål, og hvilke tidsfrister der opereres med. Hvis borgeren ikke ønsker en handleplan, kan vedkommende takke nej til denne. Målet med handleplanerne er at forbedre koordinationen og dermed sikre, at indsatsen er målrettet og i overensstemmelse med borgerens ønsker.

I denne undersøgelse belyses beboernes synspunkter og vurderinger i forhold til arbejdet med handleplaner og i forhold til anvendelsen og udbyttet af ledsageordningen. Undersøgelsens primære kilde er således dels en spørgeskemaundersøgelse gennemført blandt 180 beboerne i botilbud for yngre fysisk handicappede, dels et mindre antal kvalitative interview med udvalgte beboere. Det er dog klart, at såvel ledere som medarbejdere har vigtige informationer og vurderinger, som vil være af stor betydning i forhold til undersøgelsens overordnede formål. Derfor er der desuden gennemført en spørgeskemaundersøgelse blandt botilbuddenes ledere samt et mindre antal kvalitative interview med ledere og medarbejdere i botilbuddene.

En anden baggrund for undersøgelsen er, at beboerne på botilbuddene for yngre fysisk handicappede ofte ekskluderes – direkte eller indirekte – fra at deltage i brugerundersøgelser. Det sker typisk, fordi det vurderes, at det er for besværligt at gennemføre undersøgelser blandt denne målgruppe. Hidtil har undersøgelsernes design ikke formået at tage hensyn til den støtte, der er behov for i forbindelse med gennemførelsen.

På den baggrund har et supplerende – og mere indirekte – mål med undersøgelsen været at gennemføre en brugerundersøgelse blandt personer, der traditionelt er udelukket fra at deltage i undersøgelser. Et selvstændigt sigte har således været at få konkrete erfaringer med, hvordan en sådan undersøgelse

kan tilrettelægges, og hvilke resultater der kan opnås. Man kan sige, at der, foruden ønsker om at få belyst beboernes vurderinger af ledsageordningen og handleplanerne, har været et selvstændigt ønske om at opnå undersøgelsesmetodisk viden og erfaring, der kan bidrage til en øget inddragelse af denne målgruppe. De metodemæssige erfaringer vil blive præsenteret i artikler og på UFC Handicaps hjemmeside, [www.ufch.dk](http://www.ufch.dk).

Undersøgelsen er gennemført i tilknytning til projektet "Handicappede og sociale netværk", som UFC Handicap varetager den overordnede projektledelse af. Projektet - og dermed også denne undersøgelse - er finansieret via satspuljen, og formålet er blandt andet at udvikle metoder til at understøtte og fastholde sociale netværk for beboere på botilbuddene for yngre fysisk handicappede (typisk §92-botilbud). Mere information om projektet kan findes på [www.ufch.dk/socialenetvaerk](http://www.ufch.dk/socialenetvaerk).

## Kapitel 2: Sammenfatning

I denne sammenfatning præsenteres og diskuteres resultaterne af undersøgelsens to temaer:

- Beboernes erfaringer med ledsageordningen
- Beboernes erfaringer i forhold til §111-handleplaner

En mere detaljeret analyse af undersøgelsens resultater findes i kapitel 4: Ledsageordningen og 5: Handleplaner.

Undersøgelsens datagrundlag består af to spørgeskemaundersøgelser – én der er gennemført blandt beboere på botilbud for yngre fysisk handicappede (svarprocent på 66), og én der er gennemført blandt lederne af de 11 deltagende botilbud (svarprocent på 100). Derudover er der gennemført 9 kvalitative interview med beboere og personale på botilbuddene.

Det primære datagrundlag er spørgeskemaundersøgelsen blandt beboerne. Sigtet har været at få viden om, hvordan denne gruppe borgere selv opfatter udbyttet af ledsageordning og §111-planer. Spørgeskemaundersøgelsen blandt lederne af de medvirkende botilbud er gennemført som et supplement til beboerundersøgelsen. Formålet har dels været at få oplysninger for den del af beboergruppen, som ikke kunne medvirke i undersøgelsen, dels at få ledernes vurderinger af de to redskaber som undersøgelsen fokuserer på.

Det er vores vurdering, at undersøgelsens resultater overordnet set er tilstrækkelig valide. Undersøgelsens design og det vilkår, at nogle af beboerne har svære kognitive og kommunikative handicap, betyder naturligvis, at resultaterne skal vurderes med en vis forsigtighed. Men undersøgelsen vil være anvendelig til at præsentere tendenser og klare sammenhænge. I designet af undersøgelsen, samt ikke mindst ved den konkrete tilrettelæggelse af spørgeskemainterviewene, er der taget størst mulig hensyn til beboernes varierende forudsætninger. I kapitel 3 er der en mere uddybende diskussion af undersøgelsens design og validitet.

### Karakteristik af de medvirkende

Knap halvdelen af beboerne har haft deres handicap fra fødslen eller fra de var ganske små (under 3 år), og knap halvdelen har erhvervet deres handicap som voksne (over 18 år). Nogle få af beboerne har erhvervet deres handicap som børn eller unge (4-17 år). De fleste beboere har et bevægelseshandicap, og en stor del af beboerne har mere end ét handicap, fx både hjerneskade og bevægelseshandicap.

Cirka 60 % af beboerne på botilbuddene benytter et dagtilbud eller et aktivitetstilbud. Blandt de 40 %, der ikke benytter dag- eller aktivitetstilbud, er nogle i behandling, fx hos fysioterapeut mv. Andre har fravalgt dagaktiviteter.

Knap 45 % af beboerne angiver, at de ikke synes, at de får besøg nok eller er nok på besøg hos andre. En tilsvarende andel af beboerne ønsker i en eller anden grad at kunne tage på besøg oftere eller at få besøg oftere. Tallene viser, at selvom der er en relativt stor gruppe beboere, der ønsker et mere aktivt socialt liv, er der også en del beboere, som er tilfredse med mulighederne for at opretholde et tilfredsstillende socialt liv.

## Ledsageordningen

Ledsageordningen kan tildeles mennesker, *der ikke kan færdes alene på grund af betydelig og varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne.*<sup>1</sup> Beboerne på botilbuddene for yngre fysisk handicappede er dermed en central del af målgruppen.

Overordnet er det ledsageordningens formål, at:

- give borgere med betydelige og varige funktionsnedsættelser mulighed for at have et selvstændigt socialt liv
- imødegå social isolation for borgere med betydelige og varige funktionsnedsættelser

På [www.social.dk](http://www.social.dk) fremgår det i en artikel om ledsageordningen, at *personer i amtskommunale botilbud kan efter en konkret vurdering få en ledsageordning, hvis de efterspørger individuel ledsagelse.*<sup>2</sup> Ledsageordningen er en ordning, hvor der ikke ydes pædagogisk støtte. Såfremt en beboer har brug for pædagogisk støtte i forbindelse med ledsagelse, vil det derfor ikke være muligt at få ledsagelse efter ledsageordningen.

Blandt beboerne på botilbuddene har ca. 70 % af beboerne en ledsageordning. De fleste har mellem 11 og 15 timers ledsagelse om måneden, mens ca. 20 % har mellem 6 og 10 timers ledsagelse om måneden.

### Imødegåelse af social isolation

Ledsageordningen er populær blandt beboerne på botilbuddene. Den giver mulighed for, at man kan komme ud på egen hånd, vedligeholde venskaber, deltage i aktiviteter der ellers ikke var mulige osv. Dette fremgår tydeligt af udsagnene i de kvalitative interview.

Op mod 30 % af de beboere, der har besvaret spørgeskemaet, synes ikke, de har mulighed for at komme nok ud. Der er i denne forbindelse ikke forskel på,

---

<sup>1</sup> Lov om social service, §78, stk. 1

<sup>2</sup> Artikel om ledsageordningen, [www.social.dk](http://www.social.dk)

om beboeren i forvejen benytter ledsageordningen eller ej. Dette resultat *kan* tolkes som et udtryk for, at ledsageordningen ikke har ret stor betydning i forhold til at indfri beboernes ønsker om at komme ud. Det er imidlertid mere sandsynligt, at ledsageordningen har medført, at beboerne med ledsageordning har fået større lyst til at komme uden for botilbuddet. Hvis beboeren fx får mulighed for at blive aktiv i en forening eller mødes med venner på cafeer, i biografen eller til fodbold, kan 15 timers ledsagelse hurtigt være brugt, og beboerne vil i disse situationer opleve et behov for yderligere ledsagelse.

### **Brugen af ledsageordningen**

Ledsageordningen benyttes i vid udstrækning til shopping og kulturelle aktiviteter. Godt 60 % af beboerne angiver, at de benytter ledsageordningen til shopping, og godt 70 % at de benytter ledsageordningen til kulturelle begivenheder. Ledsageordningen giver beboerne mulighed for at deltage i aktiviteter, der for andre ikke-handicappede er hverdagsaktiviteter: biografture, cafebesøg osv. Ordningen ses som en mulighed for at blive synlig, og som en mulighed for at knytte kontakter til andre. Nogle af beboerne nævner, at cafebesøg blandt andet bliver brugt til at møde nye mennesker og få sociale indtryk.

Ledsageordningen benyttes ikke i ret stort omfang til at besøge venner og familie. Medarbejdere og beboere nævner flere årsager til dette. En årsag kan være, at venner og familie træder til som hjælpere, i stedet for at beboeren skal bruge ledsagetimer til besøgene. Derudover nævner både medarbejdere og beboere, at familien (forældrene) i nogle tilfælde ikke ønsker, at beboeren skal have en ledsager med. Endelig kan en årsag til den begrænsede anvendelse af ledsageordningen i disse sammenhænge være, at en del af beboernes sociale netværksrelationer er begrænsede.

Ud over shopping, kulturelle aktiviteter og besøg hos venner og familie benyttes ledsageordningen også til deltagelse i foreningsaktiviteter. Ca. 25 % af beboerne angiver, at de benytter ledsageordningen til deltagelse i foreningsarrangementer.

### **Organiseringen**

Ledsageordningen er meget forskelligt organiseret på de forskellige botilbud. Nogle steder kan beboerne vælge en ledsager fra en ledsagerpulje. Andre steder er ledsagerne både ansat som personale på botilbuddet og som ledsager, og endnu andre steder ansætter den enkelte beboer helt frit sin egen ledsager - dog med støtte fra personalet på botilbuddet.

I lovgivningen er der endvidere mulighed for, at beboeren kan vælge at få et fast beløb udbetalt og selv stå for ansættelse af ledsager. Blandt beboerne i denne undersøgelse er der ikke nogen, der har valgt en sådan løsning.

I interviewene med beboerne var der gennemgående tilfredshed med den måde, hvorpå det enkelte botilbud havde organiseret ledsageordningen, uanset organiseringens art. Der var dog nogle enkelte indvendinger, der handlede om,

at man skulle bestille sin ledsagelse alt for lang tid i forvejen, hvis bestillingen foregik via et ledsagekontor el.lign. Kravet om lang tids forudbestilling reducerer mulighederne for at være spontan og fx tage med en tur i biografen osv.

På nogle botilbud er der etableret ledsagerkorps, hvilket angiveligt giver en række fordele. Det er blandt andet lettere at finde afløsere til en ledsagelse, hvis den ledsager, der normalt benyttes, er syg. Det er også lettere at administrere, når ét kontor ansætter ledsagerne og står for introduktionen til arbejdet. Men der er også ulemper. For beboeren kan organiseringen med ledsagekontor komme til at virke tung og bureaukratisk, hvis man fx skal bestille ledsagelsen lang tid i forvejen. Derudover vil beboerne ikke have den samme frihed til selv at vælge, hvilken ledsager de ønsker. Valget mellem ledsagere er begrænset til de ledsagere, der er i botilbuddets ledsagerkorps.

### **Relation til ledsager**

På nogle af botilbuddene varetages ledsagelsen af personer, som samtidigt er ansat som personale i botilbuddet. En sådan løsning kan være praktisk i en række sammenhænge, men den er ikke umiddelbart i tråd med hensigten med ledsageordningen. En af intentionerne med ledsageordningen er, at ledsageren skal fungere som et neutralt *redskab*, der sikrer, at beboeren kan deltage i diverse aktiviteter efter eget valg.

Baggrunden for, at nogle botilbud har valgt, at personale samtidig kan være ansat som ledsagere, er angiveligt, at der blandt nogle af beboerne er et ønske om, at det skal være personale, der giver ledsagelse. De er mere trygge ved personalet og behøver ikke at forklare særlige behov for støtte osv.

Det er vigtigt, at ledsageren og brugeren har en god relation, hvor brugeren føler sig tryk ved sin ledsager. Flere beboere nævner således, at kemien mellem ledsageren og beboeren er vigtig. Men der er også tale om en balancegang. Det er ikke hensigten, at ledsageren bliver beboerens ven, da det kan medføre, at fokus forskubbes hen imod selve samværet snarere end ledsagelsen.

### **Manglende ledsagelse og flere timer**

Knap 40 % af beboerne angiver i undersøgelsen, at de har oplevet ikke at kunne få ledsagelse inden for de seneste 3 måneder. I undersøgelsen blandt lederne er der tilsvarende 5 ud af 11 botilbud, der angiver, at de "i høj grad" eller "i nogen grad" oplever, at der mangler ledsagelse.

Der kan være flere årsager til, at beboeren har oplevet ikke at kunne få ledsagelse. Det kan fx være, at beboeren har opbrugt sine ledsagetimer, ledsagelsen er blevet aflyst, eller at det ikke har været muligt at finde en ledsager. Der kan således ikke siges noget entydigt om årsagen til den manglende ledsagelse. Derimod vidner resultatet om, at en del af beboerne har et udækket behov for ledsagelse - uanset om de er tildelt 15 timers ledsagelse eller ej.

Oplevelsen af at mangle ledsagelse er særligt udtalt blandt de yngre beboere. Således har knap 50 % af de beboere, der er født i 1970 eller senere, oplevet ikke at kunne få ledsagelse inden for de seneste 3 måneder. For de øvrige beboere er andelen 30 %. Årsagen er ikke, at de yngre beboere benytter ledsageordningen mindre end de ældre. Det er dog sandsynligt, at de yngre oftere efterspørger ledsagelse og derved får flere afslag.

Mere generelt gør både medarbejdere og beboere opmærksom på, at maksimalt 15 timers ledsagelse ikke er ret meget. Af samme grund gør såvel medarbejdere som beboere opmærksom på, at der er behov for mere ledsagelse og en mere fleksibel ledsageordning uden et loft over antallet af ledsagetimer.

## **Handleplaner**

Kommunen eller amtskommunen skal tilbyde at udarbejde §111-handleplaner for borgere, der har betydelig nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne. Samtlige beboere på de medvirkende botilbud falder inden for denne målgruppe.

Målene med handleplanerne er at forbedre de personlige udviklingsmuligheder, hvor der blandt andet tages højde for boform, muligheder for at arbejde, personlige ønsker og mål osv. I forbindelse med udarbejdelsen af handleplanen formuleres en række mål og delmål, ligesom det angives, hvordan og hvornår de enkelte delmål mv. indfries. Overordnet set er formålene med §111-handleplanen bl.a. at:

- højne kvaliteten i tilbuddet
- sikre at der ydes en individuel service
- opnå en højere grad af selvbestemmelse og brugerinddragelse

På den ene side er målet med §111-planerne at give medarbejderne viden om borgerens ønsker og mål og dermed mulighed for at ydes den bedst mulige støtte. På den anden side er §111-planerne også en aftale, der indgås, hvor myndigheden forpligter sig til en række fastsatte mål.

### **Mange handleplaner – uden valgfrihed**

Lederne fra botilbuddene angiver, at 96 % af samtlige beboere har en handleplan. Blandt beboerne er der 62 %, der angiver, at de har en handleplan, 9 % mener ikke, de er tilbudt en handleplan, og 24 % ved ikke, om de har en handleplan. Endelig er der 4 % af beboerne, der angiver, at de har fravalgt at få en handleplan. De 4 %, som har fravalgt handleplanen, stemmer overens med, at lederne angiver, at 96 % af beboerne har en handleplan.

Knap 50 % af beboerne svarer, at de selv kan vælge, om de vil have handleplanen. Godt 25 % angiver derimod, at de ikke selv kan vælge, om de vil have en handleplan, og yderligere knap 25 % ved ikke, om de kan vælge handleplanen fra.



Blandt en ganske stor andel af beboerne er der således tvivl om, hvorvidt de selv kan vælge, om de ønsker en handleplan. Blandt disse beboere opfattes handleplansarbejdet tilsyneladende snarere som en pligt, hvilket kan medføre, at de ikke lægger den samme vægt på handleplansarbejdet. Handleplanen bliver i disse tilfælde ikke opfattet som beboerens handleplan, men snarere personalets eller sagsbehandlingernes.

Blandt de medarbejdere og ledere, som har medvirket i undersøgelsens kvalitative interview, er der også flere, som fortæller, at beboerne ikke selv kan vælge, om de vil have en handleplan, da amtet forlanger, at der udarbejdes handleplaner på samtlige beboere. Baggrunden for, at nogle amter forlanger, at der udarbejdes handleplaner for samtlige beboere, kan fx være, at handleplanerne ses som et konkret og målbart udtryk for kvalitetssikring og borgerinddragelse. Et sådan ultimativt krav om udarbejdelse af §111-planerne er imidlertid i strid med lovgivningens intentioner og synes desuden at bidrage negativt til beboernes opfattelse af planernes relevans for dem selv.

#### **Betydning for indflydelse på eget liv**

Knap 70 % af beboerne angiver, at handleplanen har stor betydning, mens der er cirka 30 %, som angiver, at handleplanerne ikke har ret stor betydning. Blandt dem, som angiver, at de har en handleplan, er der en lidt større andel, som mener, at de har nok indflydelse på deres eget liv. Selvom forskellen er relativt begrænset (10 procentpoint), antyder det, at handleplanen – eller snarere bevidstheden om at man har en – kan have en vis positiv betydning for oplevelsen af at have indflydelse på eget liv.

Af de kvalitative interview fremgår det, at nogle beboere mener, at handleplanerne kan være et godt redskab. For dem er handleplanerne et redskab, der kan sikre, at de får indflydelse på deres eget liv og en mulighed for at diskutere mål og midler med personalet og/eller deres sagsbehandler. Andre beboere er mere negativt stemte over for handleplansarbejdet. Det skyldes bl.a., at de opfatter handleplanen som et bureaukratisk krav, der udelukkende har til formål at dokumentere og kontrollere deres liv.

#### **Koordination**

Et af målene med handleplanerne er, at der skal ske en koordination af indsatsen i forhold til den enkelte beboer. En forudsætning for koordinationen er, at de relevante parter deltager i handleplansarbejdet. Det gælder ikke mindst for de amtslige og/eller kommunale sagsbehandlere, der repræsenterer myndighedsniveauet. Hvis handleplanerne i fuldt omfang skal anvendes til at koordinere indsatsen, med udgangspunkt i beboerens ønsker, er det afgørende, at sagsbehandlingerne er repræsenteret på handleplansmøderne.

I spørgeskemaundersøgelsen angiver knap 30 % af beboerne, at sagsbehandlingerne deltager i handleplansmøderne. Et lignende billede fås i besvarelserne af spørgeskemaerne til lederne. Heraf fremgår det, at de kommunale sagsbehandlere aldrig eller næsten aldrig deltager i handleplansmøderne på 7 botilbud. I

forhold til de amtskommunale sagsbehandlere er der 8 botilbud, der angiver, at sagsbehandlerne aldrig eller næsten aldrig deltager. 3 botilbud angiver, at sagsbehandlerne deltager i halvdelen af handleplansmøderne eller mere.

Et andet element, der har betydning for, at handleplanen kan anvendes som et redskab til koordination, er, at handleplanen er aktuel. For at handleplanen kan være aktuel, når den løbende ændres og tilrettes, når det skønnes nødvendigt.

Op mod 80 % af dem, der angiver at have en handleplan, mener, at deres handleplan absolut eller som oftest ændres, når det er nødvendigt. 20 % mener ikke, at handleplanen ændres, når det er nødvendigt.

Når der er op mod 20 % af beboerne, der mener, at handleplanerne ikke ændres, når det er nødvendigt, kan det hænge sammen med, at handleplansarbejdet som oftest er lagt fast til et årligt møde. For beboerne kan en manglende opfølgning af handleplanen give indtryk af, at der ikke arbejdes med handleplanen i det daglige. Derved kan der stilles spørgsmål ved målet med i det hele taget at lave en handleplan.

## **Anbefalinger**

Undersøgelsen tegner på flere punkter et positivt billede af beboernes udbytte af henholdsvis handleplaner og ledsageordningen. Flertallet af beboerne har en handleplan og mener både, at den har stor betydning for deres tilværelse, og at den opdateres, når det er nødvendigt. Tilsvarende viser undersøgelsen, at flertallet af beboerne har en ledsageordning, og at den, i langt de fleste tilfælde, benyttes til formål, som klart er i overensstemmelse med intentionerne med ledsageordningen. Undersøgelsens kvalitative interview viser desuden, at ledsageordningen generelt opfattes som et meget stort fremskridt for beboernes mulighed for at leve en mere selvstændig tilværelse.

Selvom det overordnede billede således på flere områder er positivt, giver analysen også anledning til at fremdrage en række mindre positive forhold. På flere områder er der således behov for en forbedring af arbejdet med hhv. ledsageordningen og handleplanerne. I det følgende gives derfor en række anbefalinger, som vi finder bør overvejes i det videre arbejde – ikke mindst i lyset af den forestående strukturreform. Anbefalingerne retter sig både mod centrale og lokale beslutningstagere (politiske og administrative) samt praksismedarbejdere på området.

### *Anbefalinger vedr. ledsageordningen*

- **Antallet af ledsagetimer.** En forøgelse af det maksimale antal ledsagetimer er et enslydende ønske fra samtlige beboere og medarbejdere, som er interviewet i forbindelse med denne undersøgelse. De maksimalt 15 timers ledsagelse månedligt har givet nye muligheder for be-

boerne, men i langt de fleste tilfælde opfylder de langt fra behovet.

Det er naturligvis ikke overraskende, at borgere, som modtager en ydelse, som de er tilfredse med, ønsker sig mere af det samme. Lovgivningens angivelse af et maksimumniveau (15 timer) vanskeliggør imidlertid, at de lokale myndigheder kan yde kompensation i overensstemmelse med den individuelle vurdering, som skal ligge til grund. Langt hovedparten af beboerne i denne undersøgelse har således reelt et ledsagelsesbehov, der langt overstiger behovet blandt mange andre borgere med handicap. Trods betydelige forskelle i behovet er niveauet for kompensationen (ledsagelsen) i mange tilfælde stort set det samme. *På baggrund af undersøgelsen mener vi således, at det bør overvejes at ændre lovgivningens maksimumsgrænse til en minimumsgrænse. Dette vil sikre bedre overensstemmelse mellem det individuelle behov og den kompensation (ledsagelse), som kan tildeles den enkelte.*

- **Fradrag af ledsagetimer på grund af ophold i botilbud.** Amterne forudsætter i de fleste tilfælde, at botilbuddet yder fra 2 til ca. 5 timers ledsagelse om måneden som en del af "basispakken". Denne "basispakke-ledsagelse" fratrækkes herefter det antal ledsagetimer, som den enkelte beboer er tildelt. Det er imidlertid ganske uklart, hvordan antallet af ledsagetimer i basispakken fastsættes. Så vidt vi kan vurdere, er det således ikke tydeligt for hverken beboere, personale eller ledelse på botilbuddene, hvilken beregning - eller hvilke forudsætninger - der ligger til grund for det præcise antal ledsagetimer, som fradrages. Det er ligeledes uklart, hvad der betinger forskellene mellem de medvirkende botilbud/amter. Baggrunden for, hvorfor man i ét amt fx fratrækker 2 timer og i andet fratrækker 5, er uklar.

*Efter vores opfattelse giver denne uklarhed for det første anledning til overvejelse af, hvorvidt reglerne om fradrag i ledsagetimerne på grund af ophold i botilbud skal opretholdes. Fradraget i ledsagetimerne modsvares ikke reelt af et tilsvarende mindre behov for ledsagelse. Beboerne i botilbud får i varierende omfang ledsagelse fra botilbuddets personale, men denne ledsagelse kan (som beskrevet i denne rapport) ikke uden videre sidestilles med ledsageordningen. Desuden kan man på mange måder argumentere for, at beboere i botilbud - netop fordi de har denne boform - har et ekstraordinært behov for ledsagelse: Nødvendigheden af at kunne skabe en tilværelse som i mindst muligt omfang er begrænset af den institutionelle ramme.*

*For det andet - såfremt reglerne om fradrag i ledsagetimerne på grund af ophold i botilbud ønskes opretholdt - bør det overvejes, hvordan der skabes større gennemsigtighed og ensartethed i kommunale og amtskommunale myndigheders beregning af fradraget af timer. I tillæg her til bør det overvejes, hvordan det sikres, at beboere i praksis modtager den nødvendige ledsagelse fra botilbuddenes personale.*

- **Ledsagelse for beboere med behov for pædagogisk støtte.** Beboere, som falder uden for ledsageordningens målgruppe på grund af behovet for pædagogisk støtte, bør efter vores opfattelse sikres en mere entydig og præcist defineret ret til ledsagelse. Nødvendigheden af pædagogisk støtte indebærer ikke et reduceret behov for at kunne tage del i individuelle og selvvalgte aktiviteter uden for botilbuddets rammer. *På den baggrund finder vi det relevant at overveje, hvordan denne gruppe beboere kan sikres en præcist defineret ret til individuel ledsagelse til selvvalgte formål.* En sådan rettighed kunne fx tilgodeses gennem en individuel tildeling af ledsagetimer, som botilbuddet som minimum var forpligtet til at stille til rådighed.
- **Rollen som ledsager ... og som "arbejdsgiver".** Undersøgelsens kvalitative interview antyder, at forholdet mellem den enkelte beboer og hans/hendes ledsager rummer flere vanskelige dilemmaer. I nogle tilfælde udvikler forholdet mellem beboeren og ledsageren sig eksempelvis til et egentligt venskab, hvilket udfordrer den mere traditionelle forståelse af ledsageren som et redskab. *Der findes ingen lette løsninger på dilemmaerne, men eksemplerne viser nødvendigheden af, at såvel ledsager som beboer løbende forholder sig til rollen som ledsager og rollen som ledsagelses-bruger/"arbejdsgiver".* Uden en kontinuerlig opmærksomhed på disse dilemmaer er der en risiko for en gradvis udhuling af ledsageordningens egentlige formål.

### *Anbefalinger vedr. handleplaner*

- **Tydeliggørelse af formålet med §111-handleplanerne.** Af undersøgelsen fremgår det, at der hersker stor usikkerhed om formålet med og rammerne for arbejdet med handleplanerne. Usikkerheden kan både spores blandt beboere og personale i botilbuddene, og tilsyneladende også i de (amts)kommunale forvaltninger. Som beskrevet er der således eksempelvis nogle amter, som stiller et ufravigeligt krav til botilbuddene om, at der udarbejdes §111-handleplaner for samtlige beboere. Dette er i strid med lovgivningens understregning af, at der er tale om et tilbud til borgeren, og der er desuden en risiko for at stimulere den enkelte beboers oplevelse af at være "sat under administration" og udsat for kontrol. Dette er paradoksalt, da et af målene med handleplanerne netop er at øge beboernes selvbestemmelse og brugerindflydelse.

Disse resultater er ikke enestående for botilbuddene i denne undersøgelse. Undersøgelser på andre dele af handicapområdet har på tilsvarende vis dokumenteret, at der ikke er et tilstrækkeligt præcist kendskab til planernes formål og muligheder blandt professionelle på området. *Vi finder det på denne baggrund relevant at anbefale et centralt initieret initiativ, der kan præcisere, hvordan reglerne i §111 skal for-*

tolkes i praksis. Heri bør bl.a. understreges, at §111-planen er et tilbud til borgerne og ikke et krav, som myndigheden kan stille til hverken borgere eller botilbud/serviceleverandører. Målgruppen for et sådan initiativ bør både være ansatte på myndighedsniveau (rådgivere i (amts)kommunale forvaltninger) og på leverandørniveau (personale og ledelse i botilbud, beskæftigelses- og aktivitetstilbud mv.).

- **Tydeliggørelse af myndighedsansvaret.** Undersøgelsen viser, at sagsbehandlere fra den kommunale eller amtskommunale forvaltning meget sjældent deltager i handleplansmøder. På enkelte botilbud har ledelsen angiveligt fået delegeret myndighedsansvaret i relation til beboerne, mens ansvaret i andre botilbud fortsat er *formelt* forankret i den (amts)kommunale forvaltning. Det forhold, at (amts)kommunale sagsbehandlere deltager så sjældent i handleplansmøder indikerer imidlertid, at dele af myndighedsansvaret *i praksis* er delegeret til personalet i mange af botilbuddene.

Efter vores opfattelse indebærer den formelle delegering af myndighedsansvaret en uhensigtsmæssig sammenblanding af rollen som myndighed og serviceleverandør. Men de facto-delegering af myndighedsansvaret er klart uholdbar. Handleplansmøder uden egentlig myndighedsrepræsentation indebærer dels et retssikkerhedsmæssigt problem for beboeren, dels et kompetencemæssigt problem for det botilbudspersonale, som medvirker.

*Vi vil på denne baggrund anbefale, at der tages initiativer, der kan sikre en mere kontinuerlig og omhyggelig deltagelse fra formelle myndighedsrepræsentanter.* I denne undersøgelse er alene undersøgt sagsbehandlers medvirken i handleplansarbejdet, men det er klart vores indtryk, at der også er et betydeligt behov for kvalificering af myndighedsansvaret på en række andre områder – ikke mindst det individuelle tilsyn. Endelig finder vi, at der kan være grund til at overveje, hvorvidt det fortsat skal være muligt at foretage delegering af myndighedsansvaret til ledelsen af det tilbud, hvor borgeren har ophold.

- **Udvikling af rammerne om handleplansarbejdet.** I undersøgelsen beskrives det, hvordan nogle beboere opfatter handleplansmøderne som meget formelle og fagligt dominerede. Nogle beboere opfatter klart mødeformen som defineret af de professionelle deltagere.

En vis formalisering kan naturligvis være nødvendig, men i overensstemmelse med §111-handleplanernes formål bør det i videst muligt omfang tilstræbes, at det er beboeren, der "står for mødet". Dette stiller krav til selve mødeformen og til den samlede proces, som handleplanen er en del af. *Vi vil med andre ord anbefale, at der gennemføres et metodeudviklingsarbejde, som kan skabe grundlaget for en arbejds- og*

*mødeform, der i højere grad sætter beboeren i centrum og derved øger ejerskabet til handleplanen. Udgangspunktet for et sådan udviklingsarbejde kan bl.a. være de udviklingsprojekter, som allerede er gennemført på nogle botilbud.*

- **Svære funktionsnedsættelser og inddragelse i handleplansarbejdet.** Som det fremgår af undersøgelsen, er der en del beboere, som ikke er inddraget i udarbejdelsen af deres egne handleplaner, da det vurderes, at deres funktionsnedsættelser har en sådan karakter, at det ikke kan lade sig gøre. Denne undersøgelse viser dog, at en del af de beboere, der ikke deltager i handleplansarbejdet, var i stand til at udfylde spørgeskemaet meningsfuldt. *Dette antyder et potentiale for udvikling af metoder, der i højere grad kan inddrage denne gruppe beboere i handleplansarbejdet.*

## Kapitel 3: Design og metode

Undersøgelsen baserer sig på både kvantitative og kvalitative data. Der er således gennemført to spørgeskemaundersøgelser. En blandt beboerne på botilbuddene, og en blandt lederne. Derudover er der gennemført et mindre antal kvalitative interview blandt beboere og medarbejdere. Spørgeskemaundersøgelsen blandt beboerne er gennemført som et struktureret interview, hvor en interviewer læste spørgsmålene op og noterede svarene. Spørgeskemaerne til lederne af botilbuddene er gennemført som en postspørgeskemaundersøgelse. Dette spørgeskema indeholdt både lukkede spørgsmål og åbne spørgsmål.

Spørgeskemaundersøgelsen blandt lederne er et supplement til spørgeskemaundersøgelsen blandt beboerne. Ledernes besvarelser har givet et overordnet billede af botilbuddene og af beboerne på botilbuddene. Derudover har de åbne spørgsmål bidraget til at give et bredere billede af ledsageordningens betydning og arbejdet med handleplaner på botilbuddene.

### Spørgeskema og interview

Spørgeskemaundersøgelser giver et generelt og overordnet billede af respondenternes holdninger og vurderinger i forhold til et givent emne. Dette gælder i særdeleshed for de meget strukturerede spørgeskemainterview, som det der blev gennemført blandt beboerne på botilbuddene.

Spørgeskemaundersøgelseernes styrke er, at de kan give et godt billede af de holdninger og vurderinger, der er blandt medlemmerne af gruppen som helhed. For at kunne anvende spørgeskemaundersøgelse forudsætter det bl.a., at respondenterne udgør et repræsentativt udsnit af den gruppe, der undersøges, og at der er en tilstrækkeligt høj svarprocent. Spørgeskemaet kan således give et indtryk af de overordnede tendenser og mønstre, der er i holdningerne og opfattelserne blandt en gruppes medlemmer, i dette tilfælde beboerne på botilbuddene for yngre fysisk handicappede. Derudover kan spørgeskemaundersøgelser anvendes til at indhente faktisk information om fx antal år, beboerne har boet på botilbud, hvor længe botilbuddet har eksisteret osv.

Spørgeskemaer er imidlertid mindre velegnede til at forklare baggrunden for tendenserne og holdningerne. Som eksempel kan spørgeskemaet vise, at en del af beboerne synes, at handleplanerne har stor betydning. Hvad spørgeskemaet ikke er velegnet til, er at undersøge, *hvad* handleplanerne betyder for beboerne. I det kvalitative interview har respondenterne derimod mulighed for at forklare baggrunden for holdninger og vurderinger, og intervieweren har mulighed for at spørge ind til de svar, respondenterne giver. Det kvalitative interview åbner dermed også op for, at beboeren kan bringe uventede temaer frem.

### Generaliserbarhed

I kvalitative undersøgelser vil der ikke blive interviewet tilstrækkeligt mange respondenter til, at det vil være muligt at generalisere de holdninger, der kommer til udtryk. Dette er heller ikke målet med det kvalitative interview. I

det kvalitative interview er målet at finde frem til variationen og karakteren af de holdninger og vurderinger, der findes i en given gruppe. Af samme årsag har et udsagn samme gyldighed i en kvalitativ undersøgelse, hvis det bliver udtalt af én respondent, som hvis det bliver udtalt af flere.

I denne undersøgelse er der gjort brug af såvel kvalitative som kvantitative metoder. De kvalitative interview er brugt til at diskutere og forklare nogle af de resultater, der fremkommer i spørgeskemaundersøgelsen. På denne måde er det muligt at sige, hvor stor en andel der mener det ene eller det andet, og at give bud på *mulige* forklaringer på *hvorfor* de mener det ene eller det andet.

Ud over at gøre brug af det strukturerede spørgeskema-interview er der også gjort brug af spørgeskemaer med åbne spørgsmål til lederne. Disse spørgeskemaer kan ses som en hybrid mellem det kvalitative interview og spørgeskemaet. I modsætning til interviewet er der dog ikke mulighed for samtale og yderligere uddybninger. Lederskemaerne opfylder ønsket om at få nogle faktuelle oplysninger om botilbuddene, og derudover bidrager de som nævnt med vurderinger af de områder, undersøgelsen omhandler, ledsageordningen og handleplanerne.

## Undersøgelsens datagrundlag

I spørgeskemaundersøgelsen blandt botilbuddenes ledere er der udsendt 11 spørgeskemaer, og alle er udfyldt og sendt retur. På de medvirkende botilbud bor der i alt 363 beboere. Det var dog ikke samtlige beboere, der blev tilbudt at deltage i undersøgelsen. Personalet på botilbuddene vurderede, at det ikke ville være muligt at gennemføre interview med en række beboere. Vurderingen var videre, at det ville være en negativ oplevelse, hvis vi alligevel forsøgte at gennemføre interviewene med denne gruppe. Ud af de 363 beboere kom vi i kontakt med 272 (75 %). Af disse ønskede 180 at deltage (66 %), 44 (16 %) ønskede ikke at deltage. Det var ikke muligt at gennemføre interviewet blandt 48 beboere (18 %).

I de tilfælde hvor det ikke har været muligt at gennemføre interviewet med beboerne, har det været, fordi beboeren ikke har været i stand til at give udtryk for, hvorvidt vedkommende ønskede at deltage i undersøgelsen.

Ud af samtlige 363 beboere har 180 beboere udfyldt spørgeskemaet. Det svarer til, at den totale svarprocent er 50, hvad der i denne sammenhæng er et tilfredsstillende resultat.

Ser man bort fra de besvarelser, hvor det ikke var muligt at gennemføre interviewet, når svarprocenten op på ca. 80 %, hvilket er et ganske godt resultat. I denne undersøgelse er der 16 %, der ikke ønsker at deltage i undersøgelsen. De er eksplicitte nægttere. Når der er så relativt mange, der nægter at deltage i undersøgelsen, skyldes det blandt andet, at samtlige beboere er blevet kontak- tet personligt. De har således ikke haft mulighed for at se bort fra henvendel-



sen eller blot undlade at udfylde spørgeskemaet. Dette vil alt andet lige betyde, at andelen af nægttere vil blive højere.

Opsummeret er datagrundlaget for denne undersøgelse:

- 180 besvarede spørgeskemaer fra beboerne
- 11 spørgeskemaer fra ledere
- Kvalitative interview med beboere
- Kvalitative interview med medarbejdere

Desuden er der gjort brug af dokumentariske studier i forhold til tidligere gennemførte undersøgelser, skemaer til handleplansarbejdet mv.

## **Frafaldsanalyse**

Selvom svarprocenten er på 66 %, er det reelt kun halvdelen af beboerne, der har svaret på spørgeskemaerne. Der er flere årsager til, at halvdelen af beboerne ikke har deltaget i undersøgelsen:

- De ønskede ikke at deltage.
- De var ikke i stand til at deltage.
- De blev ikke tilbudt at deltage, da det var vurderingen, at de ikke kunne deltage.

I forhold til undersøgelsen er det derfor relevant at undersøge, om frafaldet er skævt, og om det har betydning for undersøgelsens resultater. Det fremgår af spørgeskemaundersøgelsen blandt beboerne, at ca. 55 % af beboerne er mænd. Dette tal svarer ganske godt til, hvad der er forventeligt, da mænd i højere grad kommer til skade i trafikken, og dermed også er repræsenteret på botilbuddene i højere grad.

En anden indikator for om frafaldet er skævt, er tidspunktet for erhvervelsen af handicapet. Heraf fremgår det, at en stor andel har erhvervet handicapet fra fødslen eller som spæd, og en stor andel som voksne (over 18 år). Kun få har erhvervet handicapet som barn eller ung.

Umiddelbart tyder meget således på, at frafaldet i denne undersøgelse ikke er skævt på disse punkter.

Der er dog efter alt at dømme tale om en skævhed i forhold til beboernes funktionsniveau. De beboere, der har de største funktionsnedsættelser, er ikke repræsenteret i undersøgelsen. På en lang række punkter deler de vilkår og hverdag med dem, der er repræsenteret i undersøgelsen. Det vil dog sandsynligvis have en vis betydning, at de har et sværere handicap. På en række punkter vil undersøgelsen være repræsentativ for dem, der ikke har deltaget i den, men ikke nødvendigvis på alle områder.

At beboerne med de væsentligste/mest omfangsrige funktionsnedsættelser ikke er repræsenteret i undersøgelsen, har en betydning for resultaternes anvendelighed. Resultaterne vil kunne anvendes til at angive tendenser og vise klare sammenhænge. Med dette in mente er det samlet set vores vurdering, at frafaldet i denne undersøgelse har en karakter, der ikke anfægter undersøgelsens konklusioner.

## Undersøgelser på botilbud

I forhold til traditionelle spørgeskemaundersøgelser er der flere forhold, der afviger i denne undersøgelse, og som har betydning for planlægningen og gennemførelsen. Overordnet set er det især tre forhold, der har stor betydning:

- Medarbejdere og ledere fungerer som en slags "gatekeepers" i forhold til at etablere kontakt til beboerne på botilbuddet, samtidig med at de er vigtige videns- og ressourcepersoner.
- Beboernes handicap gør, at det kræver specielle kompetencer af interviewer at gennemføre interview.
- Beboernes handicap nødvendiggør i visse tilfælde brugen af støttepersoner.

### Gatekeeper

Det forhold, at undersøgelsen gennemføres blandt beboere på botilbud, som er afhængige af den støtte og hjælp, de får fra personalet, har betydning for planlægningen af interviewene. Interviewet skal ikke blot passe ind i beboerens planer, men det skal også passe ind i personalets arbejdsplaner, hvis beboeren fx skal have hjælp til at svare på spørgsmålene el.lign.

Derudover vil personalet også have en vis betydning i forhold til at præsentere undersøgelsen for beboerne. For selvom der er sendt breve til samtlige beboere, er det i mange tilfælde personalet, der skal læse brevet op og snakke med beboeren, om vedkommende har lyst til at deltage.

I det hele taget er såvel ledere som medarbejdere i en nøgleposition, når der skal gennemføres undersøgelser blandt beboerne. Hvis medarbejdere eller ledelse ikke er indforstået med, at undersøgelsen gennemføres, vil det blive svært at gennemføre den.

I forbindelse med planlægningen af denne undersøgelse nævnte medarbejderne flere gange, at beboerne ikke var i stand til at svare på et spørgeskema, og at det i nogle tilfælde ville give beboeren en oplevelse af ikke at kunne slå til – og derved tilføje beboeren et nederlag. Denne bekymring er reel, og medarbejderne drager i den forbindelse omsorg for beboeren. Dog kan det i en del tilfælde vise sig, at beboeren godt kan besvare et spørgeskema, hvis det tilrettelægges på en måde, der tager højde for beboernes funktionsnedsættelser.

To botilbud angav, at beboerne ikke var i stand til at deltage, da fx personalet ikke havde tid, eller fordi beboerne ikke var i stand til at svare i overensstemmelse med virkeligheden. Ledelsen ønsker herved at beskytte beboeren mod at komme til at give udtryk for noget, der både er i modstrid med fakta og måske også mod vedkommendes egen interesse. Der er her tale om en balancegang, for medarbejderne kan også meget let komme til at tage over for beboeren og udelukke beboeren fra at deltage.

### **Ressourcepersoner**

Medarbejdere og ledere har et godt indblik i beboernes hverdag og har været meget værdifulde som sparringspartnere i forbindelse med planlægningen af spørgeskemaundersøgelsen og interviewene.

I denne undersøgelse er såvel ledere som medarbejdere blevet inddraget i planlægningsprocessen, design af spørgeskema mv. Derudover har lederne også kommenteret analyserne i rapporten inden den endelige færdiggørelse. Den viden og erfaring, som lederne og medarbejderne har, er brugt som input og i en sparringsproces. Det endelige resultat, gennemførelsen samt analysen af resultaterne er dog alene UFC Handicaps ansvar.

### **Interviewerkompetencer**

At gennemføre interview med beboere, der i nogle tilfælde ikke har noget verbalt sprog, kræver særlige kompetencer af interviewerens. Det var også klart, at interviewerens helst skulle have kendskab til denne type botilbud, så vedkommende ikke ville blive overrasket over den virkelighed, der mødte vedkommende.

Det blev i samråd med lederne besluttet, at interviewene skulle gennemføres af medarbejdere fra botilbuddene. Dette blev organiseret således, at UFC Handicap frikøbte to medarbejdere til at gennemføre interviewene og til at deltage i et kursus i interviewteknik, interviewerrollen mv. Medarbejderne kom fra to forskellige botilbud og skulle ikke gennemføre interview på egen arbejdsplads.

Der var udarbejdet en vejledning, som angav de spørgsmål, der skulle stilles, og alternative formuleringer i tilfælde af at spørgsmålet ikke blev forstået i første omgang. Baggrunden for udarbejdelsen af alternative formuleringer var et ønske om at opnå størst mulig sikkerhed for, at alle beboere havde svaret på de samme spørgsmål.

Erfaringerne med at gøre brug af medarbejdere som interviewere er i denne undersøgelse meget positive. Det er en forudsætning, at interviewerens opfatter sig selv som interviewer, i det øjeblik vedkommende er ude på botilbuddene. Vedkommende må ikke opfatte sig selv, eller blive opfattet, som medarbejder fra et andet botilbud. Interviewerne præsenterede sig derfor som interviewere fra UFC Handicap.

For at få et indblik i hvordan interviewene konkret blev gennemført, deltog en konsulent fra UFC Handicap i et mindre antal interview. En del af hensigten med dette besøg var også at observere brugen af støttepersoner.

### **Brugen af støttepersoner**

Selvom interviewene blev gennemført af personer, der i forvejen havde et grundigt kendskab til beboerne på botilbuddene og til kommunikation med disse beboere, var det i flere tilfælde nødvendigt at gøre brug af beboernes støttepersoner.

Støttepersonerne blev desuden brugt til at gennemføre en del af interviewet for samtlige beboere. Den del af interviewet, som støttepersonerne gennemførte, var spørgsmålene vedrørende baggrundsoplysninger, fx køn, alder, hvilke handicap beboeren har, hvor længe vedkommende har boet på botilbuddet osv. De spørgsmål, støttepersonen skulle stille, var trykt på farvet papir, og der var udarbejdet en vejledning til gennemførelse af denne del af spørgeskemaet. Vejledningen skulle sikre, at alle beboere fik stillet de samme spørgsmål. Derudover indeholdt vejledningen også en beskrivelse af, hvordan spørgsmålene kunne forklares, hvis beboeren ikke forstod spørgsmålet. Den del af interviewet, som støttepersonerne varetog, var den del, der indeholdt de faktuelle data, men derimod ikke spørgsmål der forudsatte vurderinger og holdninger.

Støttepersonerne kunne i nogle tilfælde være nødvendige for i det hele taget at gennemføre interviewet (eksempelvis ved at yde tolkebistand), men blandt flere af beboerne var det også et ønske, at støttepersonen skulle være til stede under interviewet. Tilstedeværelsen af støttepersonen gav en vis tryghed for beboeren, og sikrede at så mange beboere som muligt deltog i undersøgelsen. I spørgeskemaet skulle beboeren acceptere støttepersonens deltagelse.

Der var udarbejdet en vejledning til de støttepersoner, som deltog i interviewet. Målet med denne vejledning var at præsentere undersøgelsen og at præcisere rollen som støttepersonen. Ganske kort forventede vi, at støttepersonen holdt sig i baggrunden og i mange henseender kunne opfattes som et middel til at sikre den bedst mulige kommunikation mellem interviewer og beboer. Støttepersonen skulle således ikke rette beboeren, såfremt vedkommende syntes, at beboeren afgav forkerte eller usande svar i interviewet.

I alt deltog støttepersonerne i ca. 25 % af interviewene. På et enkelt botilbud ønskede knap 60 % af beboerne, at støttepersonen skulle deltage i interviewet, mens der på andre botilbud ikke var nogen, der ønskede støttepersonernes deltagelse. Baggrunden for disse forskelle er vanskelig at vurdere, men der er formentlig tale om en kombination af forskelle i beboernes funktionsniveau samt forskellige opfattelser blandt personalet af beboernes støttebehov i en situation som denne.

Brugen af støttepersoner kan anfægte validiteten af de svar, som beboeren afgiver til intervieweren, da beboeren måske ikke ønsker at sige noget nega-

tivt, eller noget som vedkommende tror, at støttepersonen er uenig i. For at imødegå at støttepersonen påvirkede beboeren, var der dels udarbejdet vejledningen til støttepersonen, dels var interviewerens bevidst om støttepersonens rolle. Dette har medvirket til at reducere den potentielt negative betydning af støttepersonernes tilstedeværelse, men det har næppe elimineret betydningen helt.

## **Om spørgeskemaet**

Spørgeskemaet til beboerne er omfangsmæssigt begrænset til det absolut mest nødvendige. Blandt andet fra medarbejderne blev der gjort opmærksom på, at nogle af beboerne ville have svært ved at koncentrere sig om at besvare et længere spørgeskema.

### *Tolkningsproblemer*

I det følgende gennemgås de elementer, der umiddelbart kan have betydning i forbindelse med tolkningen af resultaterne i spørgeskemaundersøgelsen.

For det første er der nogle begreber, der bliver anvendt i spørgeskemaet, som kan give anledning til problemer. Det gælder ikke mindst de meget centrale begreber ledsageordning og handleplaner. Nogle af beboerne har muligvis ikke umiddelbart opfattet det, at der kommer en person og følger dem i forbindelse med sociale aktiviteter el.lign. som en ledsageordning. For at imødegå dette problem har interviewererne også spurgt ind til, om der fx heller ikke var nogen, der kom udefra og fulgte dem. Alligevel kan det ikke udelukkes, at der reelt er nogle, der har svaret, at de ikke havde en ledsageordning, selvom de rent faktisk har en.

I forhold til begrebet "handleplaner" er der en noget større usikkerhed. På nogle af botilbuddene har handleplansmøderne andre navne, fx statusmøder, og endnu andre steder er handleplaner og behandlingsplaner slået sammen i en og samme plan. For at undgå for stor forvirring omkring begrebet, har interviewererne søgt at benytte de navne, der er brugt for handleplaner på de enkelte botilbud. Alligevel er det sandsynligt, at beboerne ikke har været helt klar over, hvad handleplanen er. Dog er usikkerheden fra beboernes side søgt minimeret ved, at handleplanerne er forklaret for beboerne.

### **Handicap og validitet**

I forbindelse med gennemførelsen af undersøgelsen har der fra både personale og ledere været flere indvendinger, der drejede sig om undersøgelsens mulighed for at opnå en tilfredsstillende validitet - først og fremmest på grund af beboernes funktionsnedsættelser. Indvendingerne har bl.a. gået på, at beboerne ikke var i stand til at svare korrekt på spørgsmålene, og at de ville give et andet svar, hvis vi spurgte dem dagen efter.

I forbindelse med bearbejdningen af data fra spørgeskemaundersøgelsen har det derfor været afgørende at undersøge, hvorvidt besvarelserne var valide og dermed troværdige. Denne analyse viser efter vores opfattelse, at det *er* muligt at gennemføre en spørgeskemaundersøgelse blandt denne gruppe borgere. Beboernes besvarelser er ikke tilfældige, og der synes generelt at være tale om konsistens i den enkelte beboers besvarelser. Ved sammenligning af besvarelserne fra beboerne og fra botilbudslederne synes der ligeledes i meget vidt omfang at være overensstemmelse, hvilket yderligere underbygger den positive vurdering af validiteten.

Hvad der imidlertid er tydeligt, er den ganske store andel af beboere, der svarer "ved ikke". Dette er sandsynligvis et udtryk for, at beboerne netop har svaret korrekt på spørgeskemaet - at de netop ikke vidste, hvad svaret var. Den store "ved ikke"-andel, bevirker dog i visse tilfælde, at grundlaget for at konkludere på de øvrige besvarelser bliver mindre sikre.

Samlet er det således vores vurdering, at spørgeskemaundersøgelsen blandt beboerne er tilstrækkelig troværdig. Den relativt begrænsede respondentgruppe fordrer naturligvis en vis forsigtighed, men resultaterne er fuldt ud egnede til at udpege tydelige resultater og tendenser.

### *Spørgsmålstyper*

Spørgsmålenes kompleksitet har naturligvis en betydning for svarprocenten for de enkelte spørgsmål og for kvaliteten i besvarelserne. Som det tidligere er nævnt, er det af betydning, at spørgeskemaet ikke er unødigt langt, og at spørgsmålene er forståelige. I spørgeskemaet er der i høj grad anvendt spørgsmål, hvor beboerne skal svare ja eller nej. Derudover indeholder spørgeskemaet også enkelte spørgsmål, hvor beboerne skal angive fx hvor mange gange, vedkommende har anvendt ledsageordningen inden for de seneste 3 måneder.

Skemaet indeholdt desuden en række holdningsspørgsmål, hvor beboeren blev bedt om at angive sit svar på en skala med fire svarmuligheder. Skalaen er angivet i tekst, fra "ja, absolut" til "nej, absolut ikke".

### **Kvalitative interview**

Der er i forbindelse med undersøgelsen gennemført et mindre antal kvalitative interview. I alt er der gennemført 9 interview med beboere og medarbejdere på botilbuddene. Selvom kvalitative interview ikke er repræsentative i forhold til udbredelsen af holdninger og vurderinger, er udsagnene udtryk for holdninger, der er til stede i gruppen.

I forbindelse med udvælgelsen af beboere der kunne deltage i de kvalitative interview, blev der formuleret en række udvælgelseskriterier. Kriterierne, der

blev søgt indfriet, handlede blandt andet om, at interviewpersonerne om muligt skulle repræsentere en variation i forhold til:

- alder
- køn
- geografisk placering

Derudover blev der opstillet krav om, at det skulle være muligt at gennemføre en verbal samtale med dem. Sproget skulle således være forståeligt uden brug af særlig tolkning, så en samtale kunne forløbe relativt problemfrit.

Blandt de personer, der har deltaget i interviewene, har der været en variation i forhold til disse kriterier. Det er indtrykket, at de kvalitative interview repræsenterer en variation i holdninger og vurderinger i forhold til undersøgelsens temaer. Undersøgelsens kvalitative materiale præsenterer ikke samtlige mulige vurderinger, synsvinkler og holdninger, men bidrager i forhold til diskussionen af mulige årsager og baggrunde for de resultater, der er i det statistiske data-materiale.

Kravet om, at beboerne skulle være i stand til at gennemføre en samtale, har i høj grad begrænset antallet af mulige interviewpersoner. De beboere, der har været muligt at gennemføre interview med, har i mange henseender været beboere, der var i stand til at formulere ønsker, krav osv. De kunne fx selv indgå i en diskussion af deres handleplan og rimeligheden af at have en handleplan. Dermed er beboerne, der indgår i de kvalitative interview, ikke repræsentative for beboerne på botilbuddene. På botilbuddene har op mod 70 % af beboerne kommunikative handicap og en hjerneskade. For en del af disse beboere vil det ikke være muligt at gennemføre en samtale eller deltage i et kvalitativt interview uden meget væsentlige tolkningsvanskeligheder.

Samtlige interview er gennemført som enkeltinterview. Interviewene er gennemført som semistrukturerede interview, hvor der er anvendt en tematiseret spørgeguide. Anvendelsen af det semistrukturerede interview åbner netop mulighed for, at personen, der bliver interviewet, får mulighed for selv at tage temaer op, og at der bliver spurgt ind til disse temaer. Dette samtidig med at interviewerens har forberedt en række temaer.

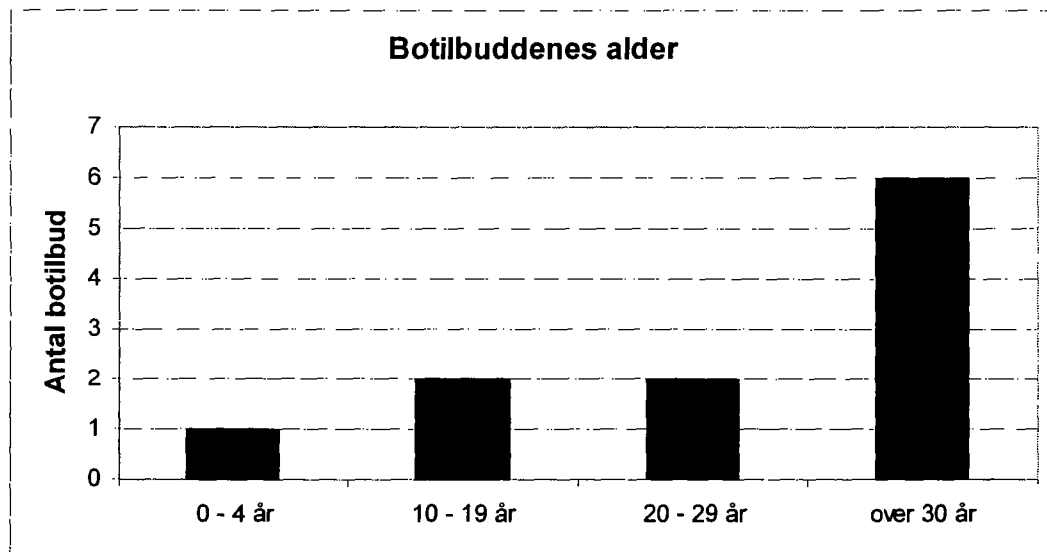
Samlet set er det vores vurdering, at denne undersøgelse giver et dækkende billede af beboernes brug af og holdninger til ledsageordningen og handleplaner. Kombinationen af kvalitative og kvantitative metoder understøtter en nuanceret udlægning af resultaterne.

# Kapitel 4: Botilbud og beboere

## Botilbuddene

I dette kapitel tegnes en profil af botilbuddene for yngre fysisk handicappede. Denne profil vil senere indgå som grundlag for analysen af arbejdet med ledsageordningen og handleplaner.

Som det fremgår af figur 1, er cirka halvdelen af botilbuddene etableret for mere end 30 år siden, og et enkelt er over 80 år gammelt. Et enkelt botilbud er etableret inden for de seneste 5 år, mere præcist i 2002. Selvom der løbende er foretaget renoveringer, er der altså tale om en ganske stor andel af relativt gamle botilbud.



Figur 1 Lederundersøgelsen: Botilbuddenes alder.

Tabel 1 viser, hvor mange beboere, der i gennemsnit er på botilbuddene, fordelt på botilbuddenes alder.

Alder	Gnsntl. antal beboere (antal botilbud)
0-4 år	16 (1)
10-19 år	15,5 (2)
20-29 år	35,5 (2)
over 30 år	34,2 (6)

Tabel 1 Lederundersøgelsen: Antal beboere på botilbud.

Som det fremgår, er der tale om et gennemsnitligt antal beboere, og der er store variationer inden for grupperne. Dog er de botilbud, der er mere end 30



år, generelt store. 3 af botilbuddene i denne gruppe har mere end 40 beboere, heraf har det ene 71 beboere. Et enkelt af de botilbud, der er mellem 20 og 29 år, har 45 beboere, og det yngste botilbud har 16 beboere.

#### **Antal beboere med betydelige handicap**

Beboerne på botilbuddene har alle betydelige handicap. Lederne af botilbuddene angiver, at 77 % af samtlige beboere på botilbuddene har betydelige kommunikationshandicap og/eller betydelige hjerneskader, der medfører, at de (beboerne) har svært ved at kommunikere og koncentrere sig. 3 botilbud angiver, at alle deres beboere har svære kommunikative og kognitive handicap, mens de øvrige botilbud vurderer, at det er gældende for 60-70 % af deres beboere.

### **Profil af beboerne**

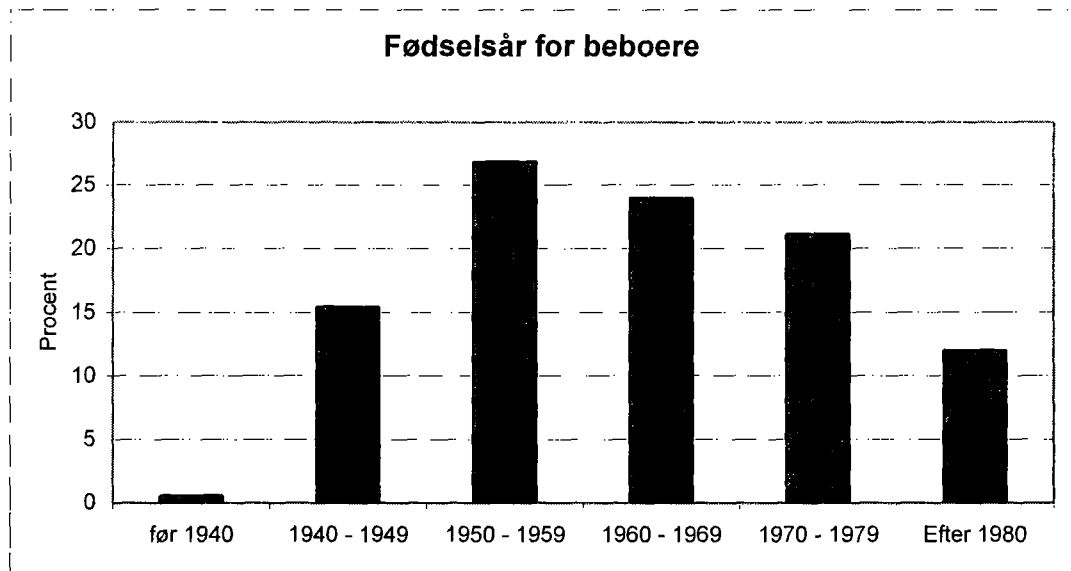
Dette afsnit vil give en beskrivelse af beboerne på botilbuddene for yngre fysisk handicappede. Afsnittet giver en karakteristik af beboerne i forhold til alder og antal år, de har boet på botilbuddet, hvilke typer af handicap de har, hvornår de har erhvervet handicappet osv.

#### **Kønsfordeling**

Der er en lille overrepræsentation af mænd blandt de beboere, som medvirker i denne undersøgelse, idet der er 45 % kvinder og 55 % mænd. På trods af usikkerhederne i denne undersøgelse er det plausibelt, at der vil være en overvægt af mænd blandt beboerne. Dette skyldes ikke mindst, at fx alvorlige trafikulykker oftere rammer mænd end kvinder.

#### **Alder og tidspunkt for erhvervelse af handicap**

Andelen af beboere, der er født i tiårene fra 1960 år frem, er dalende, således at der blot er cirka 12 %, der er født efter 1980. Figur 2 viser aldersfordelingen blandt beboerne på botilbuddene efter fødselsår.

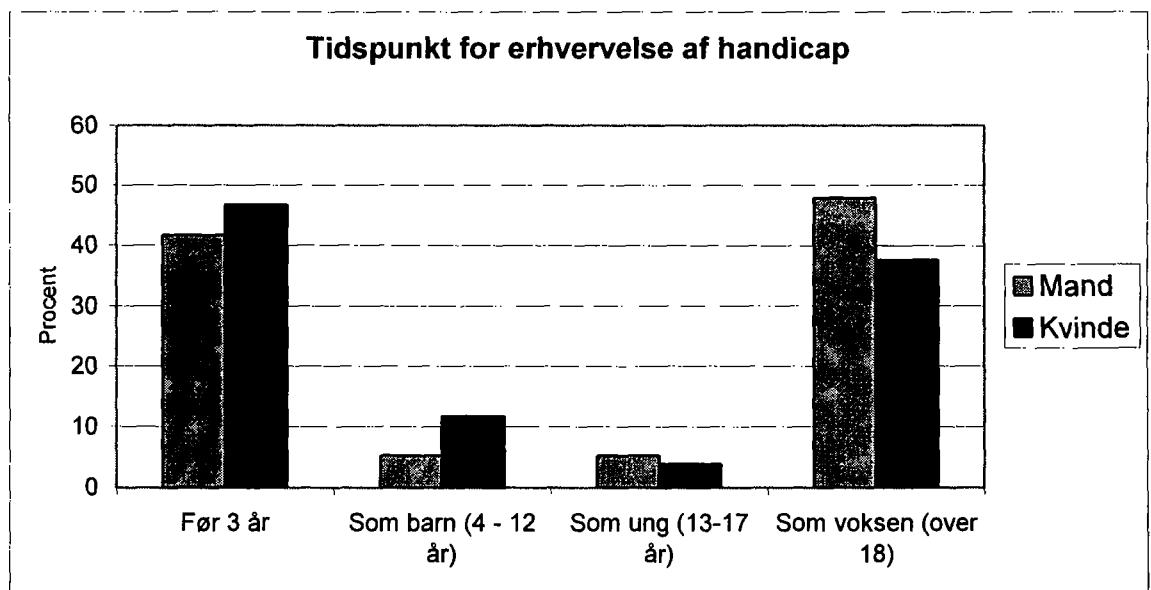


Figur 2: Beboerundersøgelsen: Aldersfordeling blandt beboere. N=175

En årsag til andelen af beboere, der er yngre end 44 år, er, som tidligere nævnt, at en del af beboerne erhverver deres handicap i en sen alder, fx som følge af trafikulykker, sygdom mv.

#### Tidspunkt for erhvervelse af handicap

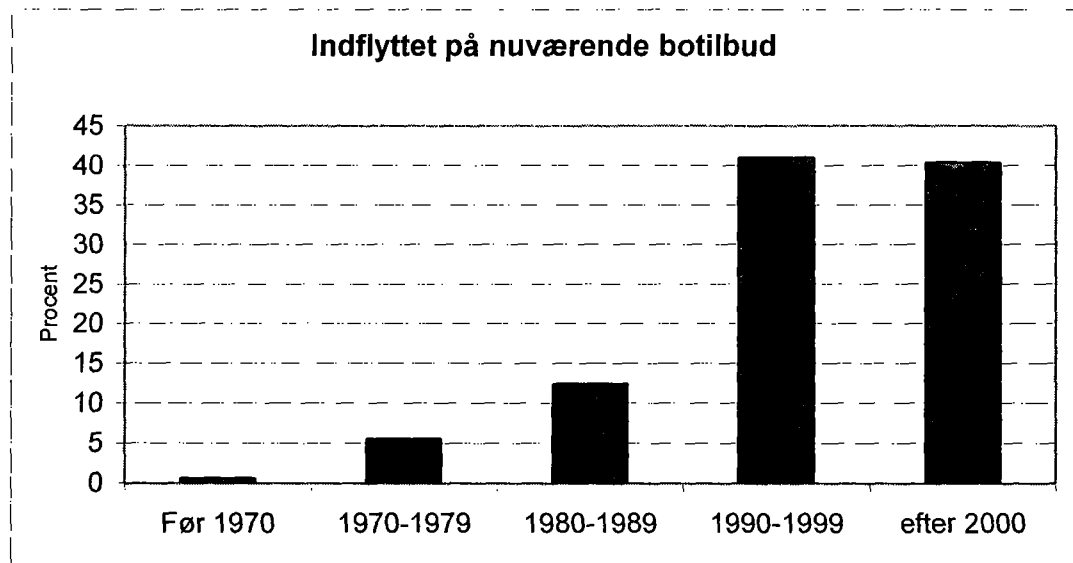
Det fremgår af figur 3, at knap halvdelen af beboerne har haft deres handicap fra fødslen, eller de har erhvervet det, da de var små (under 3 år). Kun få har erhvervet deres handicap som børn eller som unge, hvorimod knap halvdelen erhvervede deres handicap som voksne. Derudover viser figur 3 også, at der er en større del af mændene, der er blevet handicappede som voksne.



Figur 3: Beboerundersøgelsen: Køn i forhold til hvornår beboerne blev handicappede. N=173

### Antal år på nuværende botilbud

Cirka 40 % af beboerne er flyttet ind på botilbuddet i perioden 1990-1999, altså inden for de seneste 5-15 år. Yderligere ca. 40 % er flyttet ind efter år 2000.



Figur 4 Beboerundersøgelsen: Hvornår beboerne flyttede ind på det nuværende botilbud. N=161

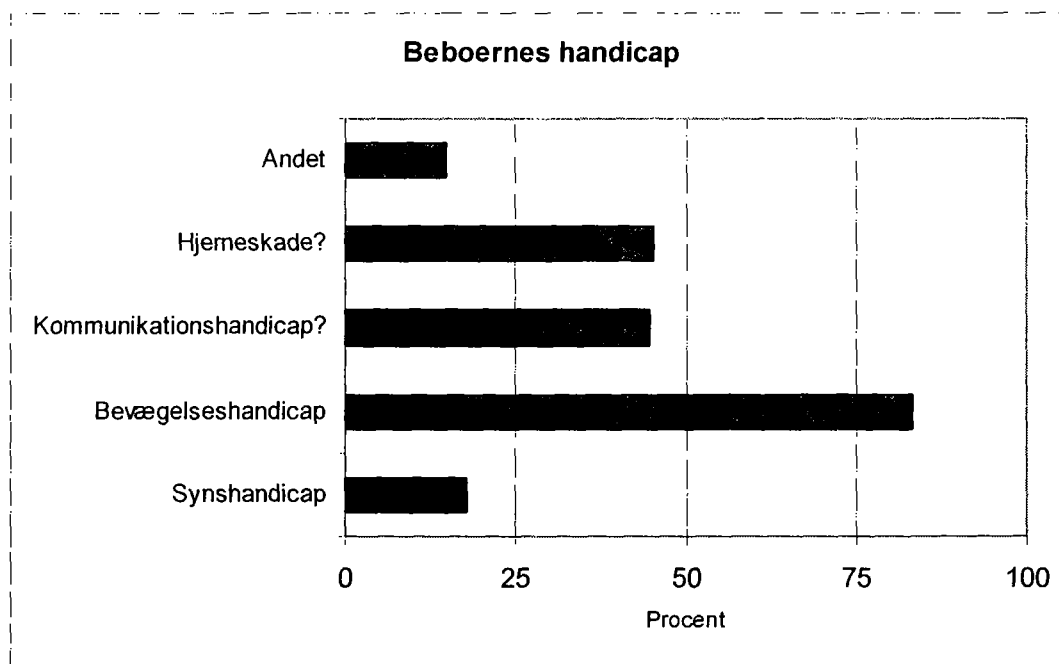
Der er således ganske få, der har boet på samme botilbud i mere end 25 år. I alt er der ca. 6 %, svarende til 10 personer, der har boet på botilbuddene i mere end 25 år.

Den relativt korte varighed af beboernes ophold skyldes bl.a., at undersøgelsen både omfatter egentlige botilbud og behandlingshjem. Beboerne på behandlingshjemmene er der typisk en kortere periode, hvorefter de flytter til mere permanent bolig/botilbud. En anden årsag er, at en del botilbud er oprettet efter år 2000.

Beboerne på de ældre botilbud har ikke boet længere på botilbuddet end beboerne på andre botilbud. Som udgangspunkt er det hverken negativt eller positivt, at nogle af beboerne bor længe på botilbuddene.

### Beboernes handicap

I undersøgelsen har vi bedt beboerne selv angive, hvilke handicap de har. Af figur 5 fremgår det, at mere end 80 % af beboere på botilbuddene har et bevægelseshandicap. Herudover har en stor del af beboerne også andre handicap, såsom kommunikationshandicap, synshandicap eller en hjerneskade. Kun 17 % (30 beboere) angiver bevægelseshandicap som deres eneste handicap. Der er i denne undersøgelse tale om selvrapporterede data. Det betyder, at det er beboeren, der selv skal angive, hvilke handicap vedkommende har. Dette kan i nogle tilfælde variere i forhold til andre registrerede oplysninger, da vedkommende måske ikke oplever at have andre handicap end fx bevægelseshandicappet.



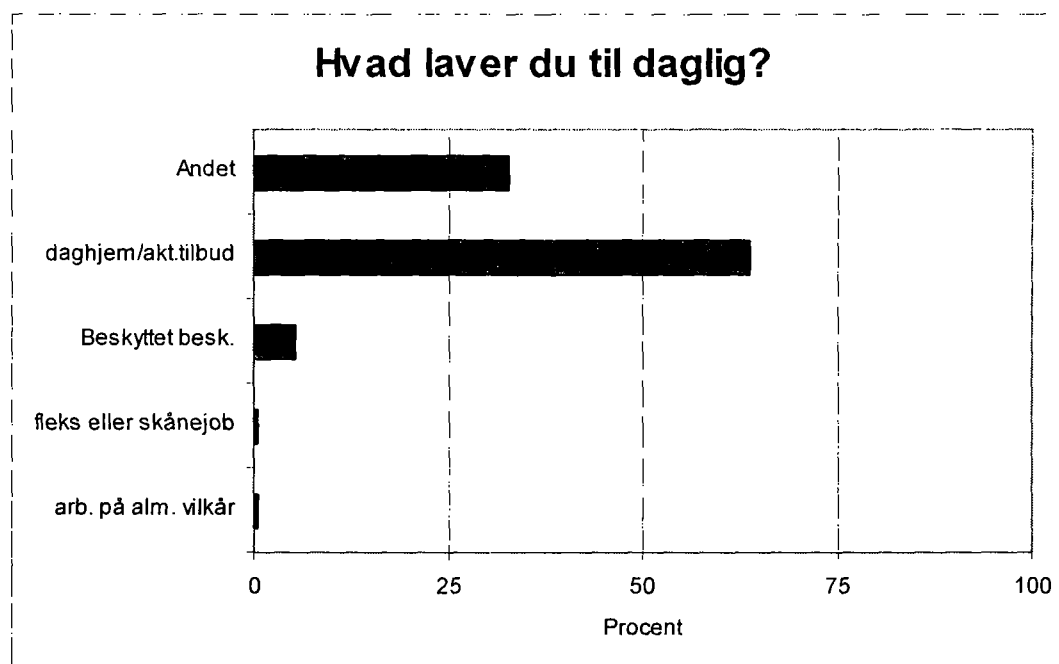
Figur 5 Beboerundersøgelsen: Beboernes handicap. N=179

I besvarelsen af botilbuddenes (ledernes) spørgeskema er et af resultaterne, at 75-80 % af beboerne har så alvorlige kommunikative og kognitive handicap, at de har svært ved at kommunikere og koncentrere sig. Ifølge spørgeskemaundersøgelsen blandt beboerne, er der knap 70 %, som angiver, at de både har kommunikative og kognitive handicap.

Der er således ikke nævneværdig forskel mellem ledernes og beboernes besvarelser.

### Beskæftigelse

Der er stort set ikke nogen af beboerne, der har et arbejde på almindelige vilkår eller et skåne-/fleksjob. Af de 168, der har svaret på spørgsmålene, er der en, der angiver at have et arbejde på normale vilkår og en, der angiver at have et fleks- eller skånejob.



Figur 6: Beboerundersøgelsen: Daglig beskæftigelse. N=168

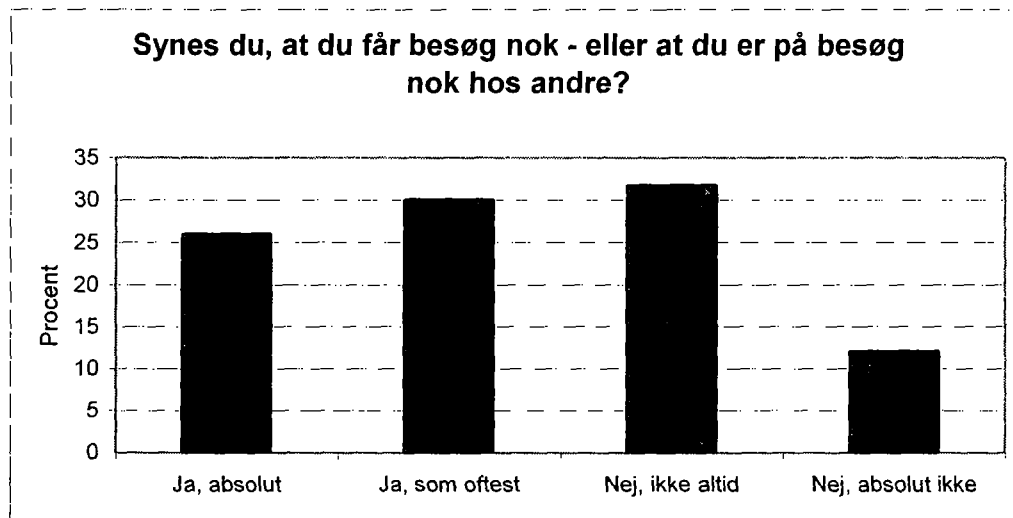
Figur 6 viser, at ca. 60 % af beboerne angiver, at de benytter daghjem eller aktivitetstilbud som beskæftigelse. Derudover er der ca. 30 %, der angiver, at deres daglige beskæftigelse er "andet". Dette andet dækker blandt andet over behandling og over de beboere, der ikke ønsker beskæftigelse. Endelig er der ca. 5 %, der angiver at have beskyttet beskæftigelse.

For nogle af dem, der har erhvervet et handicap som voksne, kan det være svært at erkende handicapet. En medarbejder siger i den forbindelse, at de beboere, der har svært ved at erkende og acceptere deres handicap, i nogle tilfælde kommer mindre ud end andre. De ønsker ikke, at andre skal se dem som handicapet. I denne forbindelse kan beskæftigelsen være en mulighed for at møde andre ligestillede. Der er en mulighed for at skabe venskaber med mennesker, der måske bor på andre botilbud. Det forudsætter dog, at beskæftigelsen ligger uden for botilbuddet, eller at beboere fra andre botilbud benytter dagtilbuddet.

Undersøgelsen viser, at beboernes beskæftigelse i ca. halvdelen af tilfældene ligger på botilbuddet. En del af forklaringen herpå er, at de beboere, der bor på behandlingshjem, vil have deres daglige beskæftigelse (behandling) på botilbuddet. Men der er stadig en del af beboerne, der i det daglige ikke kommer uden for botilbuddet.

#### **Få besøg og besøge**

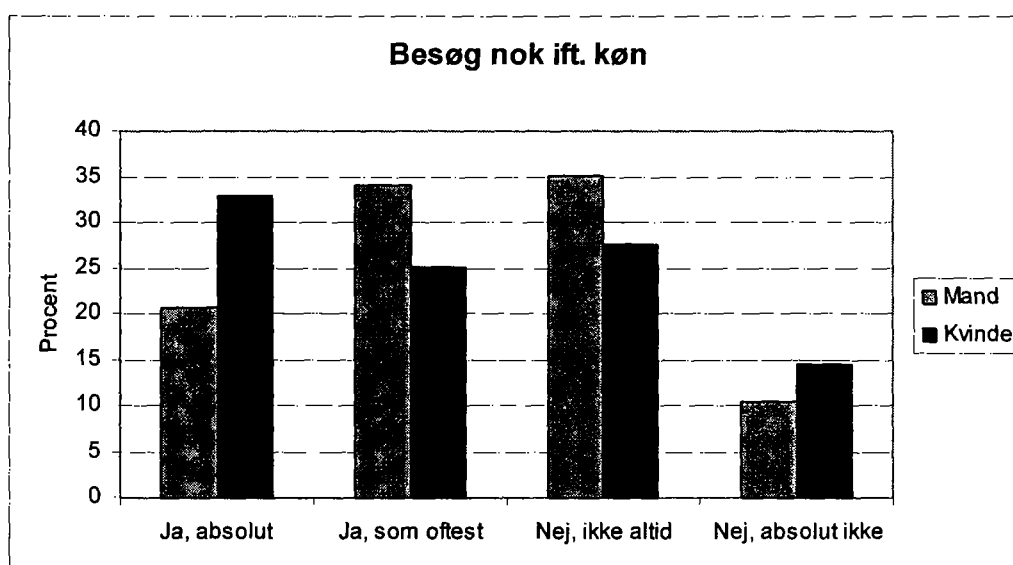
I spørgeskemaundersøgelsen er beboerne blandt andet blevet spurgt, om de synes, at de får besøg nok eller er nok på besøg hos andre. Dette spørgsmål kan være en meget overordnet indikation af, hvorvidt beboerne er tilfredse med det sociale liv, de har, i den situation de er i.



Figur 7: Beboerundersøgelsen: Beboernes vurdering af om de får nok besøg eller er nok på besøg hos andre. N=173

Figur 7 viser beboernes holdninger til, hvorvidt de får besøg nok. Samlet er der ca. 55 %, der enten synes, at de "absolut" får besøg nok, eller at de "som oftest" får besøg nok. På den anden side er der ca. 45 %, der "absolut ikke" eller "ikke altid" synes, at de får besøg nok. Knap halvdelen af respondenterne giver dermed udtryk for, at de gerne vil mere på besøg hos andre eller ønsker at få mere besøg.

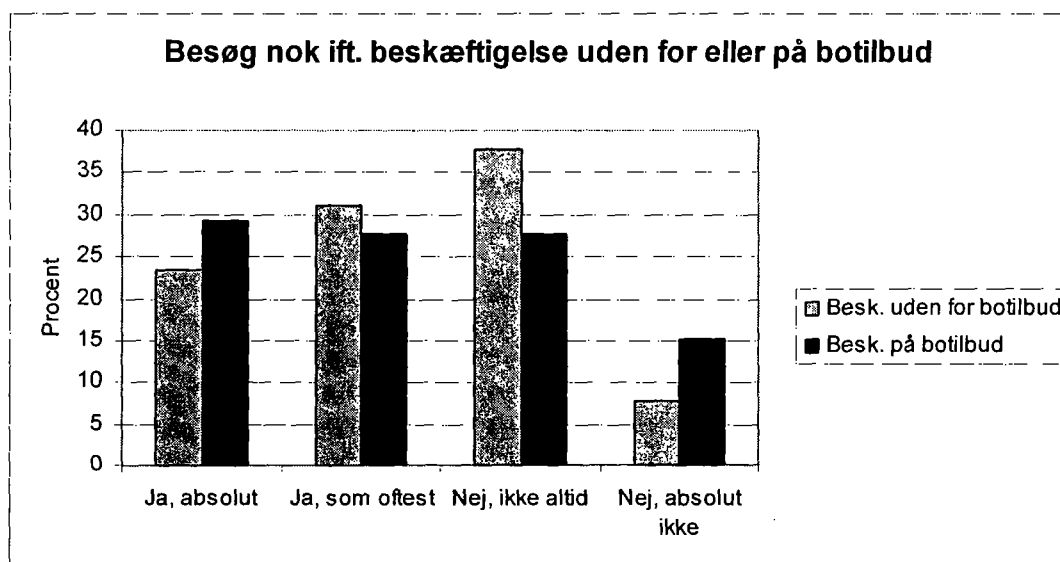
Et resultat, hvor 45 % af beboerne ikke har det sociale liv, de gerne vil have, viser, at det er vigtigt fortsat at have fokus på arbejdet med at udvikle og vedligeholde sociale netværk for beboerne på botilbuddene.



Figur 8: Beboerundersøgelsen: Besøg nok i forhold til køn. N=173

Figur 8 viser, at der er en noget større andel af kvinderne end mændene, der synes, at de *absolut* får besøg nok eller er på besøg nok hos andre. For mændenes vedkommende er der ca. 20 %, der mener, at de *absolut* får besøg nok, mens der er mere end 30 % af kvinderne, der synes det samme. Også blandt dem, der synes, at de *absolut ikke* får besøg nok, er der flere kvinder end mænd. Omvendt er mændene i overtal blandt dem, der angiver, at de *som oftest* får besøg nok, eller at de *ikke altid* får besøg nok.

Undersøgelsen viser imidlertid, at der ikke er større forskelle på de vurderinger, beboerne kommer med, hvad enten de har haft deres handicap hele livet, eller de har erhvervet det som voksne.



Figur 9: Beboerundersøgelsen: Besøg i forhold til beskæftigelse uden for eller på botilbud. N=149

Figur 9 viser, at beskæftigelsesens placering ikke har nogen stor betydning for, hvorvidt beboerne synes, at de får besøg nok eller er på besøg nok hos andre. Figuren viser, at de, der er beskæftigede på botilbuddet, er en anelse mere markante i deres besvarelse. Der er en større andel, der fx svarer, at de "absolut ikke" får besøg nok. Dette resultat er dog mere tvivlsomt, idet der er tale om en forskel på 5 beboere.

Undersøgelsen viser endvidere, at der ikke umiddelbart er nogen sammenhæng mellem, hvorvidt beboerne synes, at de får nok besøg mv. og botilbuddets alder eller antallet af beboere på botilbuddet.

## Kapitel 5: Ledsageordningen

Ledsageordningen er blandt andet etableret for at imødegå social isolation blandt mennesker med betydelige og varige funktionsnedsættelser. Med ledsageordningen er det hensigten at give denne gruppe borgere mulighed for at deltage i selvvalgte aktiviteter uden for deres hjem. Der stilles ingen krav til, hvilke specifikke aktiviteter ordningen kan anvendes til. Målet er at de, der får tildelt ledsagelse, i højere grad får mulighed for at deltage i samfundslivet på lige fod med alle andre. I vejledningen er formålet beskrevet på følgende måde:

*"Formålet er at give brugerne mulighed for at deltage i aktiviteter uden for hjemmet efter eget valg og på den måde undgå isolation. Ordningen skal desuden medvirke til normalisering og integration i samfundet og øge brugernes muligheder for selvstændighed, valgfrihed og ansvar for egen tilværelse."*

Ledsageren skal på sin vis betragtes på samme måde som en tolk. Ledsageren er nødvendig for, at aktiviteten kan finde sted, men har ikke selv andel i aktiviteten. Ledsageren har desuden tavshedspligt i forhold til, hvilke aktiviteter, der finder sted i forbindelse med ledsagelsen, samtaler med brugeren osv.

Der kan maksimalt tildeles 15 timers ledsagelse om måneden. I forbindelse med tildelingen af ledsagetimer skal der foretages en individuel vurdering af ansøgerens ønsker og behov. Det er muligt at opspare op til 90 timers ledsagelse. Dog kan man højst spare timer op i et halvt år. Timer, der ikke er brugt efter et halvt år, bortfalder.

For at kunne blive tildelt ledsagelse skal man være fyldt 16 år, og man må ikke være fyldt 67 år. Hvis man modtager professionel ledsagelse fra anden side (fx fra personale i pågældendes botilbud), vil denne ledsagelse blive fratrukket i det tildelte antal timer. Det er en betingelse for benyttelsen af ledsageordningen, at brugeren kan klare sig uden pædagogisk støtte under ledsagelsen. Hvis der er behov for pædagogisk støtte, falder man uden for ledsageordningens målgruppe. I de tilfælde, hvor en person falder uden for ledsageordningens målgruppe på grund af behov for pædagogisk støtte, forudsættes det, at borgeren modtager ledsagelse fra personale i vedkommendes botilbud, aktivitets-tilbud el.lign.

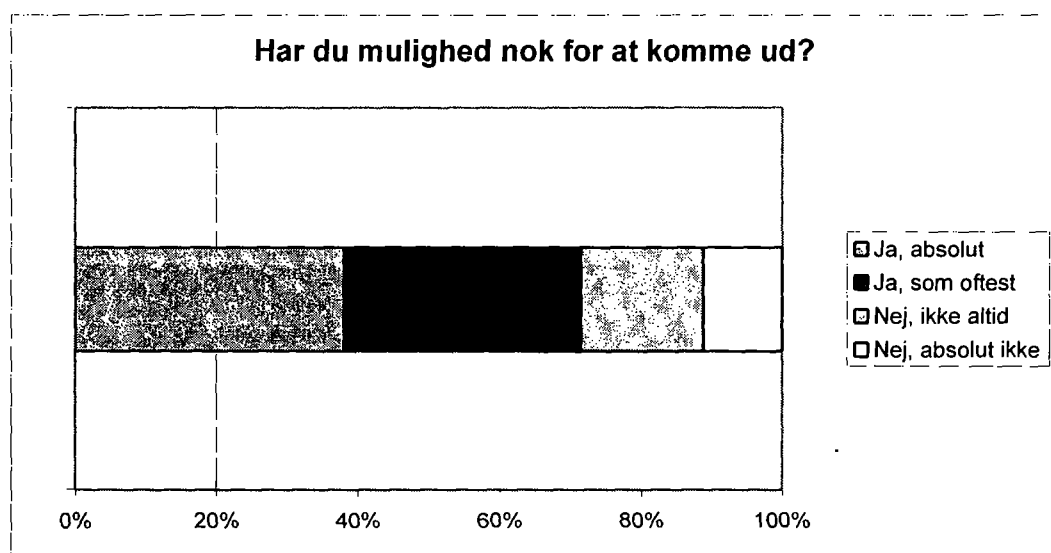
Det er ligeledes en forudsætning for benyttelsen af ledsageordningen, at borgeren *selv* efterspørger individuel ledsagelse. Dette efterspørgselskriterium kan umiddelbart være problematisk i forhold til en del af beboerne på botilbud for yngre fysisk handicappede. En stor andel af beboerne har kommunikative funktionsnedsættelser, og definitionen af, hvad det vil sige "selv at efterspørge", bliver således helt central. Kommunikative funktionsnedsættelser medfører ikke i sig selv et reduceret behov for ledsagelse



De, der får tildelt ledsagelse, kan enten vælge at gøre brug af de etablerede ledsageordninger, der findes, eller de kan vælge selv at stå for ansættelsen og aflønningen af ledsageren. I så fald vil borgeren få et beløb, der modsvarer udgifterne til ledsagelse.

Borgeren, der får tildelt ledsagelse, skal selv afholde de ekstraudgifter, der er til ledsageren, fx biograf- eller koncertbilletter mv. Man kan dog søge om at få dækket op til 650 kr. årligt til denne type ledsageudgifter.

## Brug af ledsageordning



Figur 10: Beboerundersøgelsen: Synes du, at du har mulighed nok for at komme ud, fx i byen, på besøg, på tur mv.? N=179

Beboernes opfattelse af, hvorvidt de har mulighed nok for at komme ud, fremgår af figur 10. Resultatet er alene udtryk for beboernes subjektive vurdering, og det er således ikke muligt at udlede noget om det faktiske omfang af beboernes mulighed for at komme ud.

Som det fremgår, synes ca. 70 %, at de "absolut" eller "som oftest" har mulighed nok for at komme nok ud. Tilsvarende er der ca. 30 %, som mener, at de "ikke altid" eller "absolut ikke" har tilstrækkelig mulighed for at komme ud. Langt hovedparten af beboerne har således en positiv vurdering af deres muligheder for at komme ud. Der er dog tale om en relativt stor andel, som ikke synes, at mulighederne er tilfredsstillende. Især de ca. 10 % af beboerne, som angiver, at de "absolut ikke" har mulighed nok for at komme ud.

Der er naturligvis en række forskellige årsager til den negative vurdering af mulighederne for at komme ud blandt de ca. 30 % af beboerne. Der er som nævnt tale om beboernes subjektive vurdering, hvorfor man må forvente, at en række meget forskelligartede personlige forhold spiller en stor rolle. Nogle

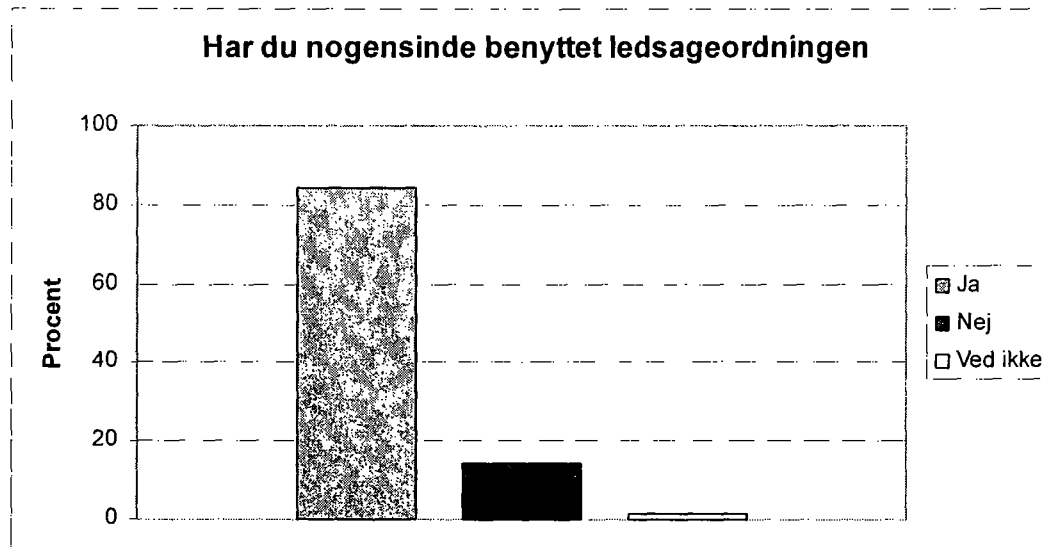
beboere har måske sammenlignet deres muligheder i tilværelsen før og efter erhvervelsen af handicappet. Andre har måske et ønske om en mere aktiv og udadvendt tilværelse, hvilket 15 timers ledsagelse om måneden kun i begrænset omfang tillader.

Blandt en del beboere er der ikke kendskab til muligheden for at ansøge om ledsagelse. Undersøgelsen viser, at godt 20 % af beboerne ikke kender til muligheden for at få tildelt ledsagelse i op til 15 timer om måneden. En del af forklaringen på dette mangelfulde kendskab skal formentlig henføres til den usikkerhed, der er forbundet med en spørgeskemaundersøgelse blandt denne målgruppe (hukommelsesvanskeligheder og kognitive funktionsnedsættelser blandt en del af beboerne).

En anden mulig forklaring er, at personalet eller den (amts)kommunale rådgiver ikke har oplyst beboeren om ledsageordningen. Hvis vurderingen er, at beboeren alligevel ikke falder inden for ordningens målgruppe (fx på grund af behov for pædagogisk støtte i forbindelse med ledsagelse), undlader personalet måske i visse tilfælde at give denne rådgivning/oplysning.

Blandt de beboere, der *kender* til ledsageordningen, er der ca. 85 %, som angiver, at de på et eller andet tidspunkt også har *benyttet* ordningen. Ca. 14 % angiver, at de ikke har benyttet ledsageordningen, og kun ganske få personer svarer "ved ikke". Dette betyder, at næsten 70 % af samtlige beboere i undersøgelsen har benyttet ledsageordningen, hvilket stemmer overens med resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen blandt lederne af botilbuddene. Lederne angiver, at 68 % af beboerne har en ledsageordning.

Det er ikke muligt præcist at vurdere baggrunden for, at ca. 30 % af beboerne ikke har benyttet ledsageordningen, men følgende må forventes at spille en rolle: Selvom det næppe er meget sandsynligt, kan der for det første være tale om, at nogle ganske enkelt ikke ønsker at benytte ordningen. For det andet er der som nævnt nogle, som ikke kender til eksistensen af ordningen. For det tredje - hvilket formentlig er den mest udbredte årsag - er der en del af beboerne, som ikke er berettiget til ledsagelse efter ledsageordningen. Som nævnt tidligere, er det en betingelse for at få bevilget en ledsageordning, at man kan efterspørge ledsagelse og kan klare sig uden pædagogisk støtte i forbindelse med ledsagelsen.



Figur 11: Beboerundersøgelsen: Har du nogensinde benyttet ledsageordningen? N=140

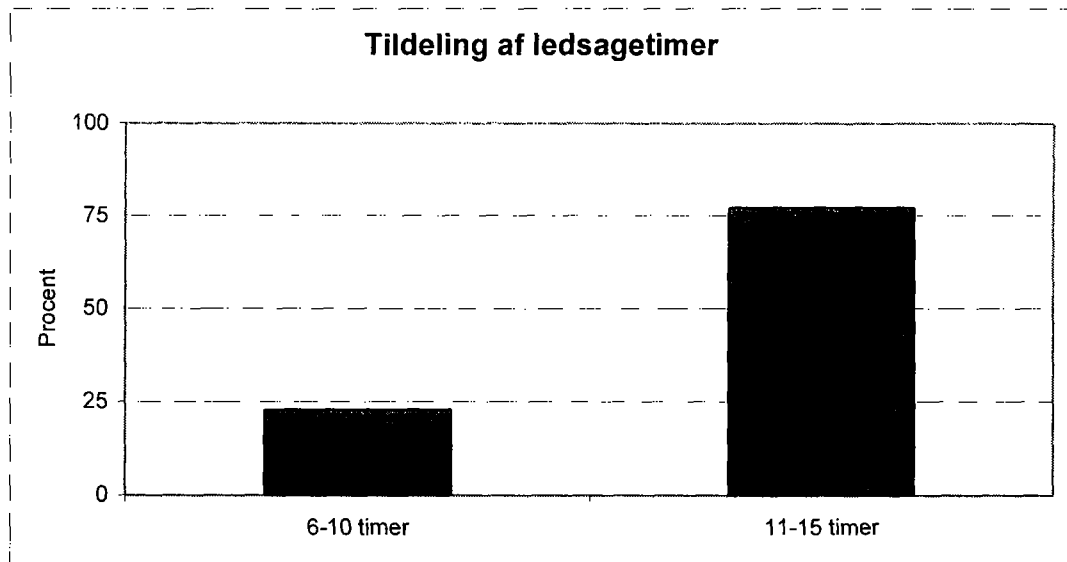
Andelen af kvinder og mænd, der benytter ledsageordningen, er lige stor. Det er heller ikke muligt at påvise nogen sammenhæng mellem, hvilke typer af handicap, beboerne har, og brugen af ledsageordningen. De forskelle, der er mellem handicapgrupperne, er ikke markante.

Der synes heller ikke at være nogen sammenhæng mellem, hvorvidt man gør brug af ledsageordningen, og om man synes, at man har tilstrækkelig mulighed for at komme ud (jf. figur 11). Ledsageordningen påvirker altså ikke i sig selv den subjektive vurdering af mulighederne for at komme ud. Lidt populært kan man måske desuden sige, at har man først - via ledsageordningen - "smagt" på muligheden for at komme ud på egen hånd, så vil man have mere...

#### **Flest har tæt ved 15 timers ledsagelse**

Som noget relativt sjældent er der i Servicelovens bestemmelser om ledsageordningen angivet, at der kan ydes *op til* 15 timers ledsagelse. Der er hjemmel til at bevilge *færre* end 15 timer, men ikke flere.

Lederne af botilbuddene er i deres spørgeskema blevet spurgt, hvor mange timers ledsagelse beboerne har. Opgørelsen viser, at næsten 80 % af de beboere, der har en ledsageordning, er bevilget mellem 11 og 15 timers ledsagelse. De resterende ca. 20 % er bevilget mellem 6 og 10 timers ledsagelse.



Figur 12: Lederundersøgelsen: Antal timer beboerne har ledsagelse. 236 beboere

I flere amter administreres tildelingen af ledsageordningen således, at personalet i botilbuddet forudsættes at yde et bestemt antal ledsagetimer som en del af botilbuddets "basispakke". Ledsagetimerne i botilbuddets "basispakke" fratrækkes det antal timer, som den enkelte beboer bevilges.

Der er forskel på, hvor mange timers ledsagelse botilbuddet forudsættes at yde, men der er ikke klarhed over baggrunden for disse forskelle. Blandt lederne af de medvirkende botilbud er det ikke vurderingen, at forskellene entydigt kan henføres til forskelle i normeringer eller serviceniveau. Som det fremgår af denne rapport's sammenfatning, anbefaler vi, at der sker en tydeliggørelse af måden, hvorpå ledsagetimerne i "basispakken" beregnes.

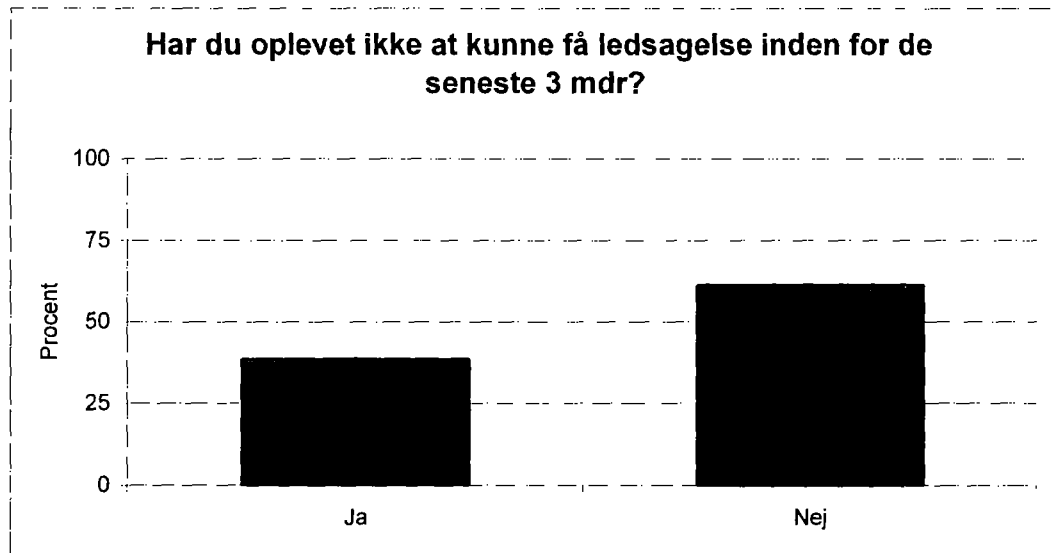
## Administration af ledsageordningen

Som det fremgår af figur 13, angiver knap 40 % af beboerne i spørgeskemaundersøgelsen, at de har oplevet ikke at kunne få ledsagelse inden for de seneste 3 måneder. Man kan formode, at en del af baggrunden er, at de tildelte ledsagetimer er opbrugt. Derudover er det muligt, at beboerne har fået besked om, at det ikke ville være muligt at finde en ledsager, allerede før ledsagelsen var bestilt. Der er i disse tilfælde ikke tale om en aflysning, da ledsagelsen ikke er bestilt, men alligevel oplever beboeren, at det ikke er muligt at få en ønsket ledsagelse. Mange af beboerne oplever således formentlig et udækket behov for ledsagelse, selvom de benytter de timer, som de er bevilget.

Der er relativt store forskelle på omfanget af det udækkede ledsagelsesbehov mellem botilbuddene. På 5 af botilbuddene er der mellem ca. 55 % og 65 % af beboerne, der har oplevet ikke at kunne få ledsagelse inden for de seneste 3 måneder. På 4 botilbud har 15-45 % af beboerne oplevet ikke at kunne få led-

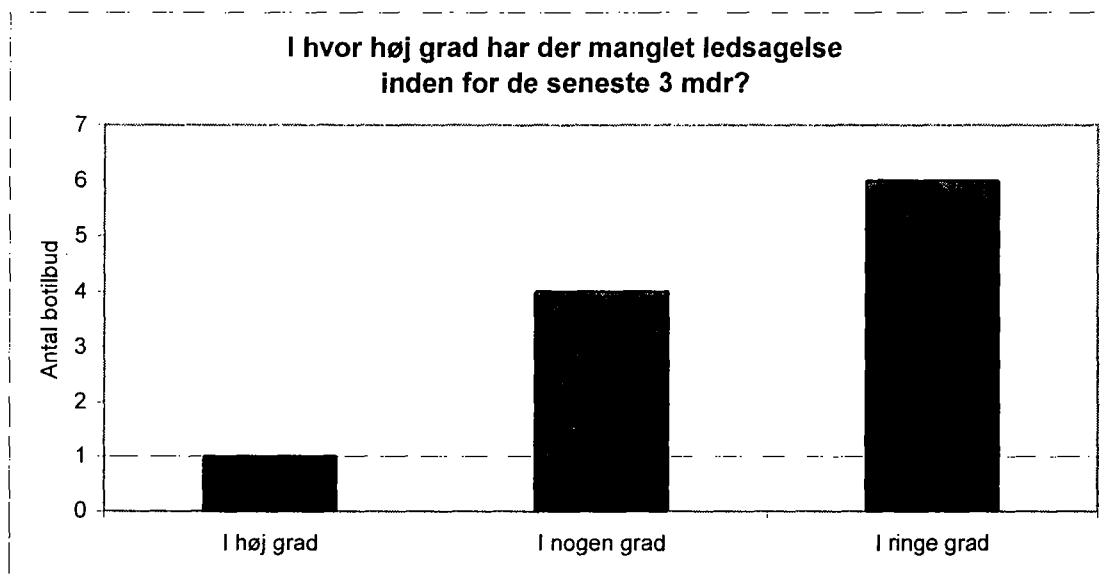
sagelse. Endelig er der 2 botilbud, hvor ingen af beboerne har oplevet aflysninger.

Der er ikke noget i undersøgelsen, der indikerer, at fx størrelsen eller alderen på botilbuddet har betydning for omfanget af det udækkede ledsagesbehov blandt beboerne. De ret betydelige variationer antyder imidlertid, at nogle botilbud er bedre til at imødekomme beboernes behov for ledsagelse end andre.



Figur 13 Beboerundersøgelsen: Har du oplevet ikke at kunne få ledsagelse inden for de seneste 3 måneder? N=119

I spørgeskemaet til lederne af botilbuddene spurgte vi ligeledes, i hvilken grad de vurderede, at der havde manglet ledsagelse inden for de seneste 3 måneder. Selvom spørgsmålet er stillet på en anden måde end i beboerundersøgelsen, ser der umiddelbart ud til at være god overensstemmelse mellem ledernes og beboernes vurderinger. Godt halvdelen af botilbuddene (6) svarer således, at der kun i ringe grad har manglet ledsagelse, mens 4 svarer, at der har manglet ledsagelse i nogen grad, og ét botilbud svarer, at der i høj grad har manglet ledsagelse.



Figur 14: Lederundersøgelsen: I hvor høj grad har der manglet ledsagelse?

Der er dog ikke umiddelbart noget, der tyder på, at de botilbud, hvor lederne vurderer, at der i nogen grad eller høj grad har manglet ledsagelse, også er de botilbud, hvor mange beboere angiver, at de har oplevet ikke at kunne få ledsagelse. Blandt de botilbud, hvor lederne angiver, at de i nogen grad oplever at have manglet ledsagelse, angiver op til 62 % af beboerne på to af botilbudde- ne, at de har oplevet at mangle ledsagelse. På den anden side er der også et botilbud, hvor blot 20 % af beboerne angiver at have manglet ledsagelse.

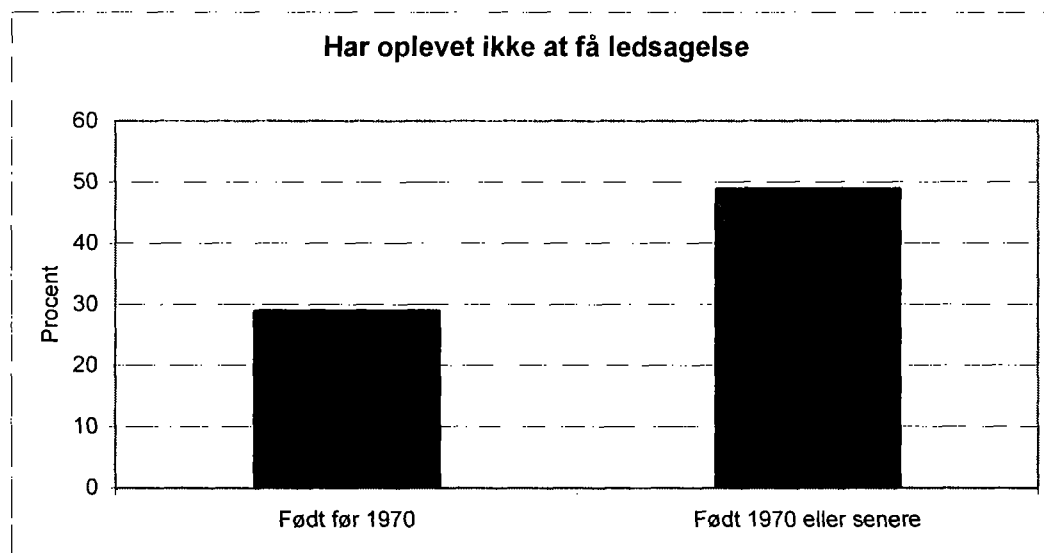
Det er dog bemærkelsesværdigt, at der blandt beboere med synshandicap (ty- pisk blot som ét af deres handicap) kun er 24 %, der har oplevet manglende ledsagelse inden for de seneste 3 måneder. Blandt de øvrige handicapgrupper er den tilsvarende andel ca. 40-50 %. Antallet af personer med synshandicap i undersøgelsen er imidlertid relativt begrænset (21 personer), hvorfor der er grund til forsigtighed i fortolkningen af resultatet.

#### **Alder og manglende ledsagelse**

Der synes at være en vis indikation for, at der kan være en sammenhæng mel- lem beboernes alder og oplevelsen af et udækket ledsagelsesbehov. Undersø- gelsens resultater tyder således på, at jo yngre beboerne er, des større andel har oplevet ikke at kunne få ledsagelse.

Beboere, som er født efter 1970, oplever tydeligvis i betydeligt højere grad, at de ikke får den ledsagelse, som de har behov for. Knap 50 % af de beboere, der er født efter 1970, har oplevet ikke at kunne få ledsagelse inden for de seneste 3 måneder. For gruppen af beboere, der er født før 1970, er andelen knap 30 %. De unge beboere er ikke tildelt ledsageordningen i ringere omfang end de øvrige beboere, og forklaringen på resultatet skal således formentlig søges i forskelle i den subjektive vurdering af behovet.

Ud fra en almen betragtning vil det således ikke være overraskende, hvis yngre beboere - i højere grad end ældre - finder de maksimalt 15 timer i ledsageordningen utilstrækkelige til at opretholde en aktiv tilværelse.

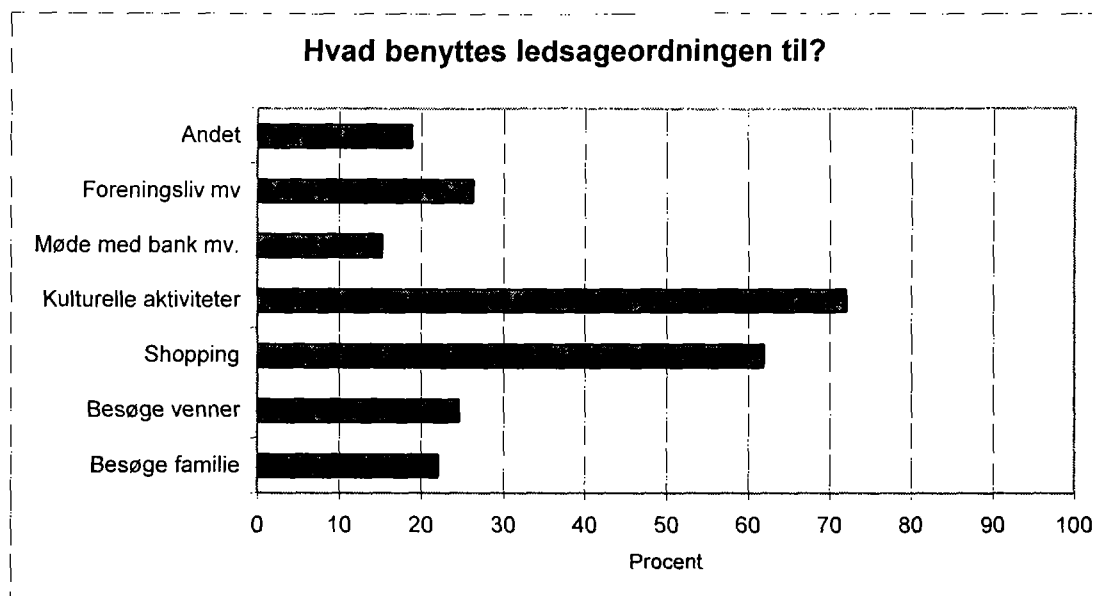


Figur 15 Beboerundersøgelsen: Har oplevet ikke at kunne få ledsagelse ift. fødselsår før eller efter 1970. N=114

### Hvad ordningen benyttes til

Selvom mange af beboerne tydeligvis ikke er tilfredse med det tildelte antal ledsagetimer, er der næppe tvivl om, at ordningen har forbedret beboernes muligheder for at leve en lidt mere selvstændig tilværelse. I undersøgelsen har vi således forsøgt at undersøge, hvilke typer aktiviteter ordningen benyttes til, og på hvilken måde den påvirker mulighederne for at deltage i flere sociale aktiviteter uden for botilbuddet.

Som det fremgår af figur 16, er shopping og kulturelle aktiviteter de to aktiviteter, som den største andel beboere benytter ordningen til. Blandt de beboere, der har en ledsageordning, er der ca. 60 %, der benytter ledsageordningen til shopping, og ca. 70 % benytter den til kulturelle aktiviteter. De kulturelle aktiviteter er blandt andet at se fodbold, gå i biografen, i teateret, på udstillinger etc.



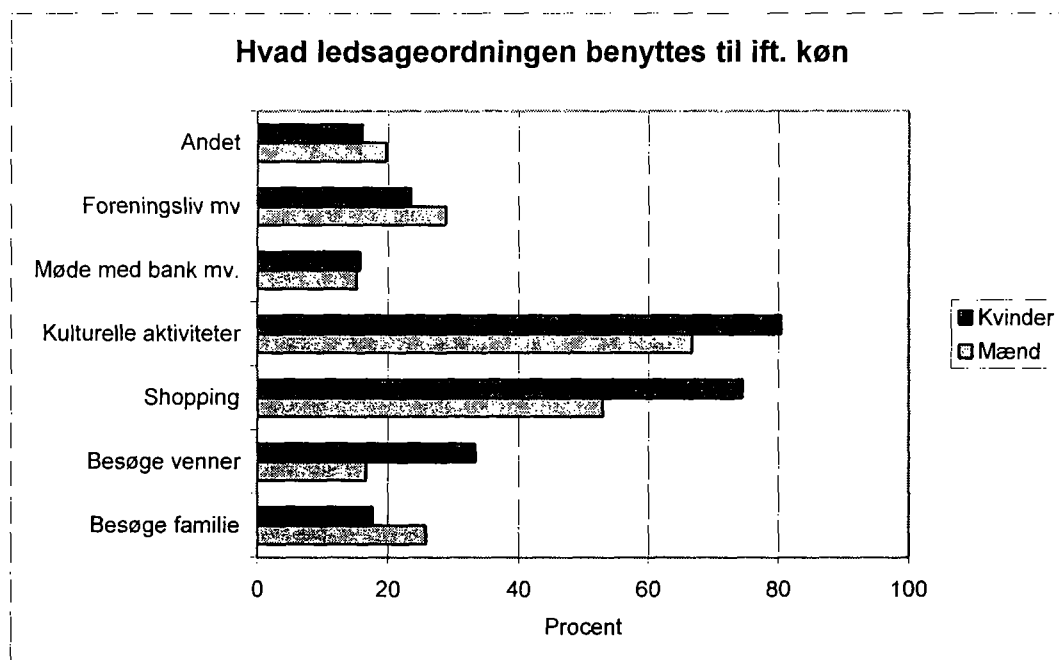
Figur 16 Beboerundersøgelsen: Hvad ledsageordningen benyttes til. N=117

Der er blot ca. 20 % af beboerne, der benytter ledsageordningen til at besøge venner og familie. I relation til ledsageordningens overordnede formål om bl.a. at imødegå social isolation kan denne relativt lave andel umiddelbart virke overraskende. En del af baggrunden for dette resultat er formentlig, at venner og familie hjælper beboeren i en grad, der gør, at ledsageren ikke er nødvendig.

*"[Hverken] beboeren eller de pårørende kan se nogen grund til at gøre brug af de sparsomme ressourcer, når de nu alligevel kan hjælpe. Det kan være en af årsagerne, og så det at mange pårørende synes, at det er ubelejligt eller underligt at have en ledsager siddende..."* (Medarbejder)

En anden årsag kan være, at beboerne på botilbuddene ikke har ret mange venner eller ret stor kontakt til venner og familie. Flere af de beboere, vi har interviewet, har endvidere gjort opmærksom på, at flere af deres venner bor på andre botilbud. Når de besøger deres venner, bliver det i mange tilfælde arrangeret således, at der ikke er brug for ledsageordningen. Personalet på det andet botilbud træder i stedet til og hjælper.





Figur 17 Beboerundersøgelsen: Benyttelse ledsageordningen ift. køn. N=117

Blandt mændene er der ca. 50 % af beboerne, der bruger ledsageordningen til shopping, mens andelen blandt kvindelige beboere er knap 75 %. Derudover er der også en større andel af kvinderne, der anvender ledsageordningen til at besøge venner og til kulturelle aktiviteter. Omvendt er der en højere andel af mænd, der benytter ledsageordningen til at besøge familie og til at deltage i foreningsaktiviteter.

Overordnet er mønsteret dog det samme blandt mænd og kvinder. De aktiviteter, som ledsageordningen i høj grad anvendes til, er shopping og deltagelse i forskellige former for kulturelle aktiviteter.

#### Ledsager til læge mv.

I forbindelse med den kvalitative interviewundersøgelse kom det til udtryk, at ledsageordningen også bliver benyttet til lægebesøg, tandlægebesøg, frisør el.lign.

*"... Når jeg skal (bruge ledsageordningen) til damefrisør og til læge og alt muligt, så tager det det hele. Så må jeg lade være med at gøre nogle ting, som jeg har lyst til."* (Beboer)

Det er tvivlsomt, om frisør- eller lægebesøg lever op til ledsageordningens målsætning om at "give brugerne mulighed for at deltage i aktiviteter uden for hjemmet efter eget valg og på den måde undgå isolation."<sup>3</sup> Med mindre beboeren eksplicit ønsker at bruge ledsageren til denne type aktiviteter, fremstår det i højere grad som en aflastning af personalet.

<sup>3</sup> www.sm.dk

Nogle beboere *vælger* imidlertid at benytte ledsageordningen til lægebesøg, fordi de ikke ønsker at have personalet med. En beboer gav således udtryk for, at det opleves mere frit at gå til lægen med ledsageren i stedet for med personalet. I kraft af beboerens eksplicite valg er anvendelsen af ledsagelse i disse tilfælde i overensstemmelse med ledsageordningens formål:

*"Ordningen skal desuden medvirke til normalisering og integration i samfundet og øge brugernes muligheder for selvstændighed, valgfrihed og ansvar for egen tilværelse."* (Artikel på [www.sm.dk](http://www.sm.dk))

## Ledsageordningens betydning

De beboere, som har medvirket i undersøgelsens kvalitative interview, er generelt meget positive over for de nye muligheder, som ledsageordningen giver.

Interviewer: *"Hvad bruger du ledsageordningen til?"*

Beboer: *"Byture. Ud i byen og så ser vi, hvad klokken er. Vi ved, hvornår vi starter, men vi ved ikke, hvornår vi slutter. Det er ud i butikker og i biografen og ud at spise."*

Gennemgående er både personale og beboere enige i, at ledsageordningen har stor betydning for beboerne. Ledsageordningen giver frihed og muligheder for, at beboerne på botilbuddene kan tilrettelægge aktiviteter for sig selv. De skal ikke nødvendigvis tage personalets arbejdsplan i ed for at kunne gå i biografen, tage på weekend eller andet.

### Frihed

Flere af beboerne er inde på, at ledsageordningen giver en frihed. Beboeren kan "stikke af" og "være sig selv", uden at personalet nødvendigvis ved, hvad man laver. Man er i højere grad herre over sit eget liv.

*"[Ledsageordningen] har givet mig en frihed. Det er rart at snakke med en, som ikke er handicappet om ting, der sker i hverdagen. (...) I det tidsrum, hvor jeg har den ledsager, er der stort set ingen, der holder kontrol med mig, for de kan ikke vide, hvad det er, jeg gør."* (Beboer)

En af medarbejderne mener, at ledsageordningen giver beboerne større livskvalitet. Hun fremhæver bl.a., at de beboere, som har erhvervet deres handicap som voksne, oplever at kunne gøre ting, som de tidligere anså for at være naturlige. Det er imidlertid langt fra kun beboere med erhvervede handicap, som har udbytte af ledsageordningen. En anden medarbejder beskriver ledsageordningen som et stort fremskridt sammenlignet med tidligere.

*"Det må jo være utroligt befriende, hvis man tænker tilbage på gamle dage, og det må være det mest naturlige, at man kan tage nogle steder hen og så komme tilbage og fortælle, hvad man har lyst til, og lade være med det man ikke har lyst til at fortælle."* (Medarbejder)

### **En at læsse af på**

En anden og ganske væsentlig funktion, som ledsagerne har for nogle beboere, er muligheden for at få "luftet sine frustrationer" over for en "fremmed" og neutral person. I og med at en del beboere ikke har store eller stærke sociale netværk, kan ledsageren være en person, som man kan læsse af på, uden at personalet på botilbuddet får at vide, hvad man har snakket om.

*"Det er meget rart, for de har nemlig tavshedspligt, så man kan sige nogle ting, som personalet ikke behøver vide. (...) Jeg kan godt læsse nogle ting af her, men man kan ikke læsse alt af til en pædagog - det er ikke det samme."*  
(Beboer)

### **Om selv at vælge ledsager**

*"Det er botilbuddet selv, der ansætter ledsagerne, og det gør vi på den måde, at vi lader beboerne selv ansætte deres egne ledsagere."* (Medarbejder)

Der er flere måder at organisere ledsageordningen på i de forskellige botilbud. På nogle botilbud opfattes ledsagerne tilsyneladende som medarbejdere på botilbuddet, mens de på andre opfattes som en, der er ansat af beboeren (men som aflønnes af botilbuddet). Nogle steder er der oprettet en ledsagepulje, som beboeren kan vælge en ledsager fra, og andre steder oplås stillingerne, hver gang en beboer har brug for en ledsager. På de fleste botilbud varetager ledsagerne udelukkende ledsageropgaver. Nogle botilbud har imidlertid valgt at ansætte medarbejdere fra botilbuddet som ledsagere.

I de interview, der blev gennemført med beboerne på botilbuddene, syntes beboerne, at den ordning, der var etableret på botilbuddet, var god. En af de beboere, der har en ledsager, der også er medarbejder på botilbuddet, mener, det er positivt, at ledsageren også er medarbejder. Der er dermed ikke behov for at forklare en masse for ledsageren. Han har selv valgt, hvem der skal være hans ledsager, og ledsageren blev først efterfølgende ansat som almindelig medarbejder på botilbuddet.

I udgangspunktet er det dog ikke hensigten med ledsageordningen, at personalet skal være ansat som ledsagere. I og med at ledsageordningen ikke indeholder pædagogisk støtte, bør det heller ikke være *nødvendigt*, at det er personale, der er ledsagere. Vi vil desuden mene, at det kræver øget opmærksomhed på roller og funktioner, når personale bruges som ledsagere i ledsageordningen. En del beboere oplever formentlig, at de befinder sig i et afhængighedsforhold til medarbejderne i det daglige, hvorfor det kan tænkes, at beboeren vil have svært ved at sige nej tak til at have en fra botilbuddets personale som ledsager.

Selvom der ikke er noget i undersøgelsen, som tyder på, at de beboere, der har en medarbejder fra botilbuddet som ledsager, har følt sig presset, er det et forhold, som vi mener fordrer opmærksomhed omkring roller og relationer: Rollen som ledsager vs. rollen som medarbejder.

### Ledsager eller ven?

Nogle af beboerne opfatter deres ledsagere som venner, og dermed også som en del af deres sociale netværk. Andre beboere er meget bevidste om, at man godt kan snakke med ledsageren om, hvad der optager én lige nu og her, men at der ikke er tale om et venskab.

*"Hun [ledsageren] kom som elev, og (...) jeg havde en rar fornemmelse og et godt venskab (med hende), og jeg kender også hendes mand og hendes børn. Det er meget nemt." (Beboer)*

Som det fremgår af ovenstående citat, opfatter denne beboer tydeligvis sin ledsager som en personlig ven. Det giver en rar fornemmelse og tilfører formentlig ledsagelsen en ekstra dimension, som rækker videre end det handicapkompenserende "redskab", som ledsagelsen oprindeligt er tiltænkt. At forholdet mellem en beboer og vedkommendes ledsager udvikler sig til et venskab kan i mange tilfælde være positivt - både for beboeren og for ledsageren.

Men en egentlig venskabsrelation mellem ledsager og beboer kan også være uhensigtsmæssig for beboeren. Vil venskabet fx ophøre, i det øjeblik ledsagerens ansættelse ophører? Vil fokus gradvist flytte sig, således at det er ledsagerens og beboerens samvær, der kommer i fokus, snarere end den beboerstyrede ledsagelse? Får beboeren snarere en lønnet besøgsven end en handicapkompenserende ydelse?

Udviklingen af venskab mellem beboeren og ledsageren kan i det lys komme til at udfordre det oprindelige formål med ledsageordningen. Der er ingen lette svar, men det er vigtigt, at ledsager og beboer afklarer deres indbyrdes forventninger. Hvad er min rolle som ledsager? Og hvad er mine forventninger til den ledsagelse, som jeg er bevilget?

Og nogle beboere er meget bevidste om roller og gensidige forventninger. En af de beboere, som er interviewet i forbindelse med denne undersøgelse, er meget tydelig, når det kommer til spørgsmålet om, hvem der definerer rammerne for samværet.

*"... det er mig, der ringer til hende og ikke omvendt, og det er sådan, det skal være [...] for så har jeg kontrollen over, hvornår jeg snakker med vedkommende." (Beboer)*

*"Man kan lære at sige: Jeg kan ikke se dig i dag. Ikke fordi du er sur, men jeg kan ikke se dig i dag." (Beboer)*

De ovenstående citater vidner om klarhed i deres mål med anvendelsen af ledsageordningen og om tydelighed i relationen til ledsageren. Man kan godt være venskabelig, men der er tale om et ansættelsesforhold. Ledsageren kan fortsat opfattes som en fortrolig, men det er dog ikke ensbetydende med, at ledsageren er beboerens ven.

På nogle botilbud bliver der arbejdet med at forberede beboeren til at være arbejdsgiver for ledsageren. Blandt andet er det beboeren, der ansætter ledsageren:

*"Det giver dem nogle muligheder for at øve sig i ansættelsessamtaler og kunne sige de ting og behov man har, og kan sige "dig kan jeg ikke bruge, og dig vil jeg gerne have"."* (Medarbejder)

### **Alder på ledsageren**

En del af de personer, der er ledsagere, er relativt unge, fx studerende. For de jævnaldrende beboere med handicap kan dette være en fordel, for dermed har man ofte nogle fælles interesser og referencerammer. En af de medarbejdere, som er interviewet, fremhæver det som noget meget positivt, at ledsagerne til deres beboere er relativt unge.

*"... om de vil have os med, er der jo også forskel på. For hvem vil have en pædagog på 49 år med på værtshus, hvis man er 22?"* (Medarbejder)

Man skulle umiddelbart antage, at det omvendte problem kunne opstå, hvis der er tale om midaldrende eller ældre beboere. Måske synes en midaldrende beboer ikke om at skulle ledsages af en ung studerende, men foretrækker en jævnaldrende. I de gennemførte interview er der imidlertid intet, som antyder, at dette skulle være tilfældet. Ingen af de interviewede - midaldrende - beboere, beskriver den lave gennemsnitsalder blandt ledsagerne som et problem.

### **Personalets erfaringer med ledsageordningen**

Generelt er personalet, som beskrevet tidligere, meget tilfredse med ledsageordningen. De mener, at den er meget vigtig for beboerne, og at den giver en række muligheder, som denne gruppe borgere ikke tidligere havde.

Men der er også enkelte kritiske bemærkninger. Nogle fra personalet mener således bl.a., at ledsageordningen efterlader mange af de sure arbejdsopgaver til personalet, mens de sjove, hvor man i højere grad er sammen med beboeren, overlades til ledsageren.

*"Det, vi ofte ser, er, at vi tager en beboer op om morgenen. Og beboeren er ofte træt og lidt "ævv" og er måske også lidt morgensur. Og vi gør dem fiks og klar, og så kommer der en 20-årig studerende og kører ud og har en rigtig god dag med beboeren. Og så får vi den trøtte beboer hjem igen. De der gode oplevelser, det ville egentlig være rart, at vi fik dem, for det gør det langt nemmere at være en del af deres hverdag."* (Medarbejder)

I medarbejderens øjne er en af de negative konsekvenser af ledsageordningen, at botilbuddets medarbejdere efterlades med de sure opgaver, hvilket kan betyde, at de ikke opnår den samme gode kontakt med den enkelte beboer.

*"... kunne man gøre det ideelt, skulle man lave normeringerne om og bruge de timer (ledsageordningens) på at få ekstra på afdelingen, så man kunne få overskud til, at vi kunne gøre det." (Medarbejder)*

Ifølge den citerede medarbejder vil man altså kunne opnå den samme forbedring af beboernes muligheder for at kunne deltage i selvvalgte aktiviteter ved at foretage en opnormering af det faste personale i botilbuddene. En opnormering af det faste personale ville uden tvivl kunne give de samme muligheder for at imødekomme beboernes behov for ledsagelse. Men spørgsmålet er imidlertid, om man herved overser en egenskab ved ledsageordningen, som er meget vigtig for nogle af beboerne: At ledsageren ikke er en del af det faste personale og repræsenterer en mulighed for i endnu højere grad at udøve autonomi og selvbestemmelse.

En anden kritik af ledsageordningen går på, at ledsagerne mangler fagligheden til at kunne ledsage denne målgruppe. Som eksempel nævnes, at ledsageren kan komme ud for svære samtaler med beboeren.

I denne forbindelse er det vigtigt at iagttage en af de helt centrale forudsætninger for benyttelsen af ledsageordningen, nemlig at beboeren skal kunne ledsages uden pædagogisk støtte.

Hvis man skal opsummere analysen af beboernes og personalets vurdering af ledsageordningen, så står følgende tydeligt: For det første er både beboere og personale overordnet enige om, at ledsageordningen er et stort fremskridt. Ordningen giver beboerne mulighed for at deltage i selvvalgte aktiviteter og repræsenterer desuden en form for frirum for nogle beboere. For det andet er det tydeligt, at der er et udækket behov for ledsagelse blandt en ganske stor del af beboerne - især de yngre. 15 timers ledsagelse er i mange af beboernes øjne langt fra tilstrækkeligt til at opretholde en aktiv tilværelse med aktiviteter uden for botilbuddets rammer. For det tredje viser analysen, at ledsageordningen i vidt omfang anvendes til aktiviteter, som falder inden for ordningens formål. Endelig viser analysen, at der er betydelige forskelle på, hvordan ledsageordningen administreres på de enkelte botilbud. Der er bl.a. store forskelle på, hvor mange ledsagetimer, der forudsættes at være en del af botilbuddets "basispakke". Grundlaget for beregningen af ledsagetimerne i basispakken er imidlertid uklart.



## Kapitel 6: Handleplaner

Kommunerne eller amtskommunerne skal tilbyde beboerne på botilbuddene en handleplan. Af lov om social service fremgår det blandt andet, at der netop er tale om et tilbud, og som sådan forudsætter udarbejdelsen af en handleplan, at beboeren for det første er indforstået med det, og dernæst at vedkommende, så vidt det er muligt, også er inddraget i handleplansarbejdet.

Formålet med at udarbejde en §111-handleplan er overordnet set at give borgeren større indflydelse på eget liv og at højne kvaliteten i det tilbud, der gives den enkelte borger. Handleplanerne er individuelle og skal udtrykke de ønsker og mål, beboerne har til fremtiden. Handleplanen indeholder ud over mål og ønsker også indsatsområder og veje til at nå de opstillede mål. Blandt det, der kan indgå i handleplanerne, er således, om der skal ske ændringer i forhold til boligen, om der er behov for nye eller andre hjælpemidler osv. Handleplanen indeholder desuden et udkast til, hvornår målene eller delmålene indfries.

Som sådan er handleplanen et redskab, der dels skal sikre, at de tilbud, der gives den enkelte, modsvarer forventninger og ønsker hos brugeren. Dernæst, eller som et led i dette, ses handleplanerne som et redskab til at koordinere indsatsen.

Evalueringen af brugen af §111-planerne, som PLS Rambøll gennemførte i 2001, viser blandt andet, at borgerne i vid udstrækning inddrages i udformningen af handleplanerne<sup>4</sup>. Men den løbende opfølgning af handleplanen er borgeren sjældent med i, og i det hele taget er opfølgningerne på handleplanerne sparsomme.

Evalueringen fra 2001 var en overordnet evaluering af brugen af §111-handleplaner blandt alle handicapgrupper og tilbud. I denne undersøgelse er fokus udelukkende på brugen af handleplaner på botilbud for yngre fysisk handicappede. Og netop denne gruppe er, så vidt vi kan vurdere, ikke repræsenteret i PLS Rambøll-evalueringen.

PLS Rambøll konstaterer i deres evaluering, at der generelt er stor usikkerhed, når talen falder på §111-planer. Usikkerheden kan blandt andet handle om, *hvordan* planen udarbejdes, om den *skal* udarbejdes, og om handleplanen kan være indeholdt i andre planer.

### Handleplaner eller bare planer

I forbindelse med gennemførelsen af denne undersøgelse blev det hurtigt meget tydeligt, at begrebet "handleplaner" ikke er udbredt alle steder. Derimod

---

<sup>4</sup> §111-planer – et godt redskab i indsatsen over for voksne med nedsat funktionsevne. PLS Rambøll anagement, 2001



arbejdes der med behandlingsplaner, statusmøder osv. Ifølge personalet var det blot navne for de samme planer, samt at man i nogle tilfælde havde valgt at samle handleplanerne og behandlingsplanerne.

Nogle af botilbuddene i denne undersøgelse er behandlingstilbud. I forbindelse med behandlingen skal der udarbejdes en *behandlingsplan*, og denne opfattes som en faglig plan, der især benyttes af personalet. Man kan sige, at det er behandlingstilbuddets faglige plan og botilbuddets "kontrakt" med beboeren. Over for behandlingsplanen står handleplanen, der er beboerens "kontrakt" med botilbuddet. Handleplanen vil ofte indeholde nogle af de samme mål, som fremgår af behandlingsplanen, men skal have et andet fokus. Handleplanen er *beboerens* plan og kan indeholde elementer, der ikke har relation til behandlingen.

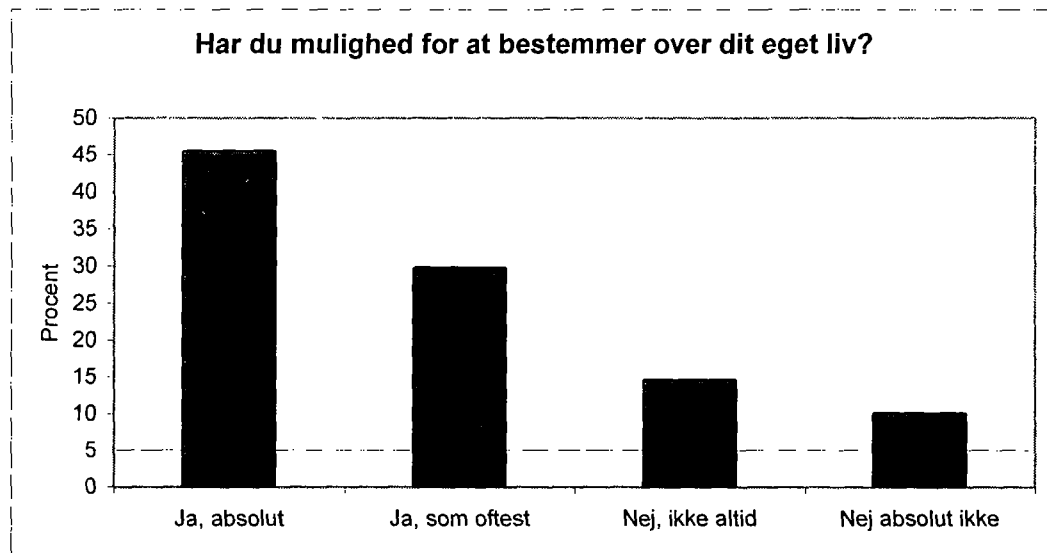
### **Indflydelse på eget liv**

Umiddelbart behøver der ikke at være en sammenhæng mellem det at have en handleplan og det at have indflydelse på sit eget liv. Handleplanen er således hverken en forudsætning for selvbestemmelse eller en garanti for selvbestemmelse i sig selv. Beboere, der fravælger en handleplan, kan udmærket have stor selvbestemmelse og indflydelse på eget liv.

Blandt beboerne på botilbuddene synes ca. 45 %, at de "absolut" har mulighed for at bestemme over deres eget liv, mens 30 % synes, at de "som oftest" har mulighed for at bestemme over deres eget liv.

Cirka 15 % synes ikke, at de altid har mulighed for at bestemme over deres eget liv, og 10 % synes absolut ikke, at de har denne mulighed. Samlet set er der altså 25 %, der synes, at de har for lidt indflydelse på eget liv, jf. figur 19.

Selvom det naturligvis er positivt, at knap 50 % "absolut" synes, de har mulighed for at bestemme over deres eget liv, er det vigtigt at fokusere på dem, der ikke deler denne opfattelse. At ca. ¼ af beboerne ikke mener, at de bestemmer tilstrækkeligt over deres eget liv, giver anledning til eftertanke.



Figur 18: Beboerundersøgelsen: Har du mulighed for at bestemme over dit eget liv? N=178

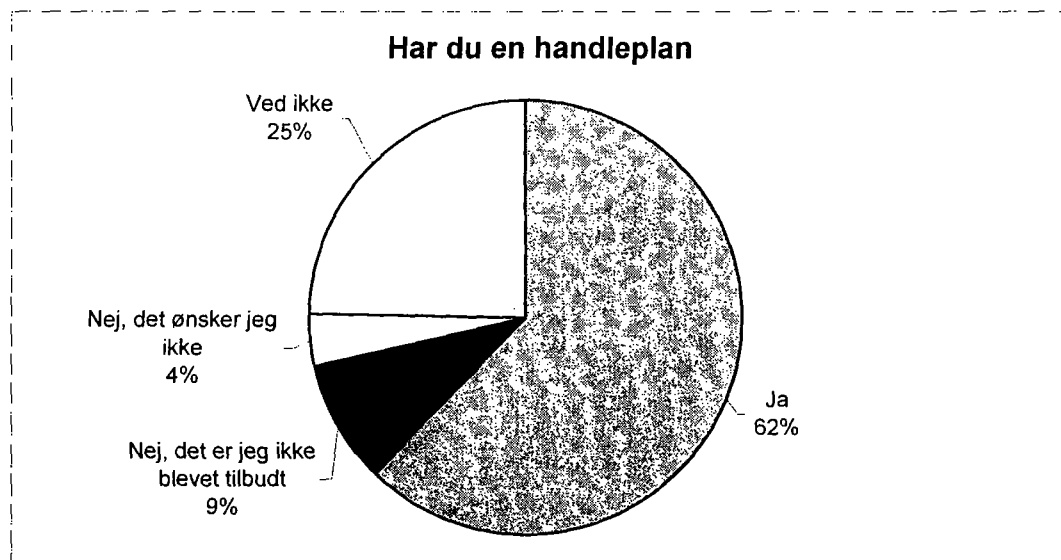
Undersøgelsen viser, at der er store forskelle botilbuddene imellem. Men der er ikke nogen kendetegn, der er gennemgående, som fx at der i højere grad er mulighed for at få indflydelse på eget liv på de store botilbud eller på de små. Selvom der er en forskel botilbuddene imellem, har botilbuddets størrelse eller den geografiske placering (Jylland vs. Sjælland) ikke nogen påviselig betydning.

Der er ingen markant forskel på mænds og kvinders besvarelser, og der er heller ikke noget, der peger på, at tidspunktet for erhvervelsen af handicapet har en betydning for, hvorvidt beboerne synes, at de har mulighed for at bestemme over deres eget liv.

Årsagerne til, at en del beboere ikke mener, at de bestemmer over deres eget liv, er flere. Uden at kunne vurdere, hvilke faktorer der spiller den største rolle, må man formode, at "kulturen"/traditioner og vaner på botilbuddet, samt den enkeltes personlige historie, personlighed mv. har betydning.

### **Udbredelsen af handleplaner**

Besvarelserne fra lederne af botilbuddene viser, at der på alle botilbud bliver arbejdet med handleplanerne, og at 96 % af samtlige beboere på botilbuddene har en handleplan. I spørgeskemaundersøgelsen blandt beboerne angiver ca. 62 %, at de har en handleplan. 9 % angiver, at de ikke er blevet tilbudt en handleplan, 4 % angiver, at de ikke ønsker en handleplan, og endelig er der ca. 24 %, der ikke ved, om de har en handleplan. Figur 19 viser fordelingen af besvarelserne fra beboerne.



Figur 19: Beboerundersøgelsen: Har du en handleplan? N=178

Der er god overensstemmelse mellem de 4 % af beboerne, der angiver, at de ikke har ønsket en handleplan, og ledernes oplysning om, at 96 % af beboerne har en handleplan. Den lille gruppe beboere, der har fravalgt handleplanerne, vil sandsynligvis være ganske klar over, at de har fravalgt dette tilbud.

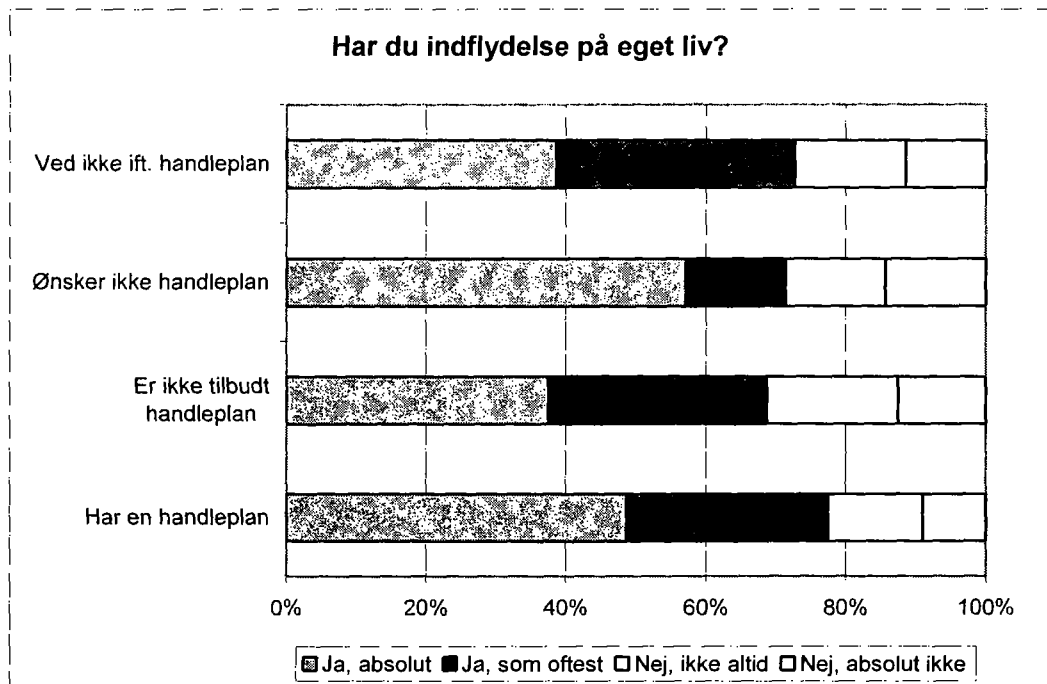
Derudover er der ca. 33 %, der mener, at de ikke er tilbudt en handleplan eller ikke ved, om de har en handleplan.

Årsagerne til, at nogle af beboerne ikke er klar over, hvorvidt de har en handleplan, kan være flere. Blandt andet har en del af beboerne hjernesker, der kan betyde, at de ikke kan huske, at de rent faktisk har udarbejdet en handleplan. En anden årsag kan være, at handleplanen er udarbejdet uden deres medvirken. Endelig er det muligt, at handleplanen generelt tillægges meget lidt vægt og derfor ikke står særlig klart i beboerens hukommelse.

#### Selvbestemmelse

Som det kan ses af figur 20, mener en stor del af beboerne på botilbuddene, at de har indflydelse på deres eget liv. I spørgeskemaet svarer mellem 70 % og 80 % af beboerne, at de "som oftest" eller "absolut" synes, at de har indflydelse på eget liv. Blandt de beboere, der er i tvivl, om de har en handleplan (ved ikke), er der færre, der synes, at de har indflydelse på eget liv. Blandt de mest kritiske er de, der mener, at de ikke er tilbudt en handleplan, og de, der ikke ved, om de har en handleplan.

Selvom der ikke er tale om markante resultater, tyder noget på, at der er brug for en øget synlighed af målene med handleplanerne, og at udarbejdelsen i endnu højere grad målrettes den enkelte beboer.



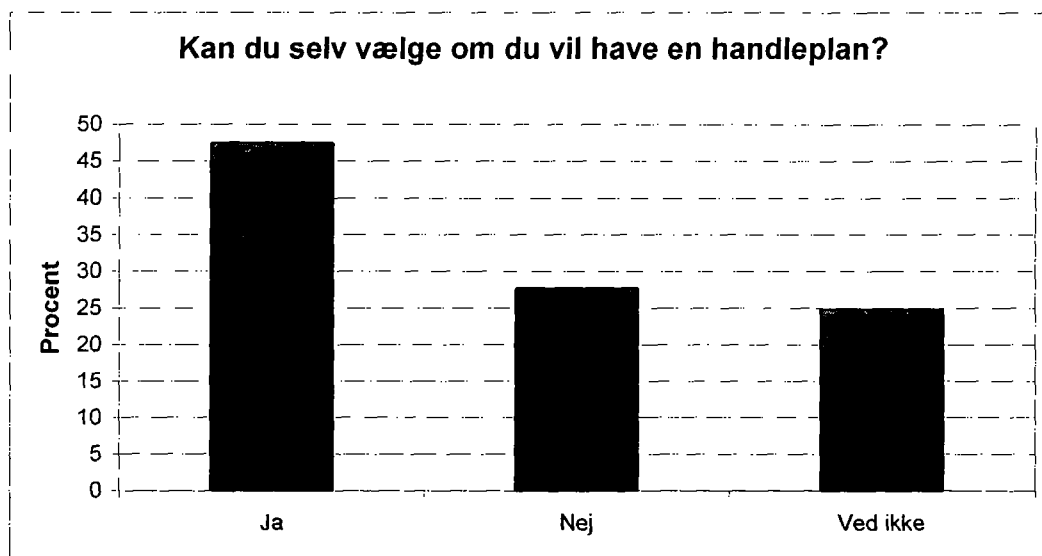
Figur 20: Beboerundersøgelsen: Har handleplan ift. at bestemme over eget liv. N=178

### Muligheden for selv at vælge

For at udarbejde så få planer som muligt har nogle botilbud valgt at samle handleplanerne og behandlingsplanerne i en og samme plan.

Ved at slå de to planer sammen opstår der imidlertid et problem, idet §111-handleplanen er et *tilbud* til beboeren, som vedkommende dermed kan takke nej til. Behandlingsplanen er en faglig plan og er således ikke nødvendigvis et *tilbud* til beboeren. Fokus i behandlingsplanen er behandlingen, hvor fokus i §111-planen er beboerens *ønsker* og *drømme*. Naturligvis bør §111-planen harmonere med behandlingsplanen, men den kan også indeholde helt andre elementer, der ikke er behandlingsrelateret.

Af beboernes besvarelser fremgår det, at næsten halvdelen af beboerne mener, at de selv kan vælge, om de vil have en handleplan. Derudover mener ca. 25 %, at de ikke har muligheden for at vælge §111-planen fra, og yderligere ca. 25 % ved ikke, om de har mulighed for at vælge, om de ønsker en handleplan.



Figur 21 Beboerundersøgelsen: Kan du selv vælge, om du vil have en handleplan? N=177

Det er altså tydeligt, at der er en stor del af beboerne, der *oplever*, at de ikke har mulighed for at vælge, hvorvidt de vil have en §111-handleplan. Derudover er der en stor del, der er i tvivl om, hvorvidt de har mulighed for at fravælge.

Umiddelbart er der ikke noget, der tyder på, at de, der har svaret "nej" til, hvorvidt de kan vælge handleplanen til eller fra, i mindre grad synes at have indflydelse på deres eget liv. Det er heller ikke muligt at finde en sammenhæng mellem størrelsen af botilbuddet og i hvor høj grad, beboerne oplever at kunne vælge handleplanen til.

Det afgørende er formentlig, om en §111-handleplan præsenteres, så det ikke er åbenlyst, at der er tale om et egentligt tilbud. Flere af de beboere, der har medvirket i de kvalitative interview, gav udtryk for, at de ikke mente, det var muligt at sige nej til en handleplan. En af de medvirkende mener imidlertid, at valgfriheden er vigtig.

*"Det skulle være på frivillig basis for dem, som er så velfungerende..."*  
(Beboer)

Fra flere botilbuds side er der tilsyneladende ikke lagt op til, at handleplanen er et tilbud, man kan takke nej til. Baggrunden for dette er formentlig ikke, at botilbuddets personale eller ledelse er imod, at beboerne takker nej til en handleplan. Botilbuddet er selv presset til at skulle udarbejde handleplaner, selvom de er klar over, at det i udgangspunktet blot er et tilbud.

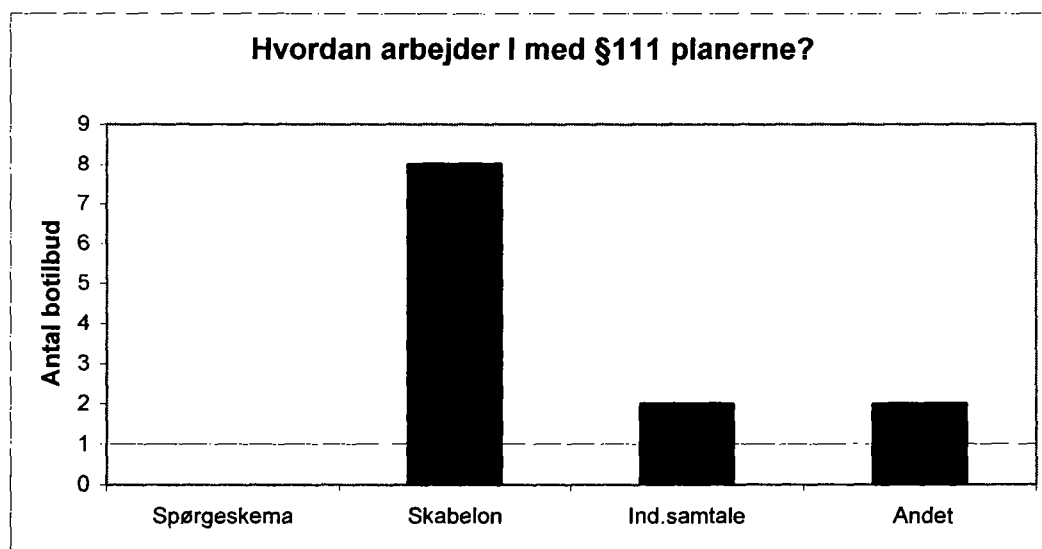
*"Der står jo i Serviceloven, at det er et tilbud, men hvis de siger til mig, at de ikke vil have en handleplan lige nu - så venter vi, så kan vi godt lige vente. Men amtet siger, at alle voksne handicappede skal have en handleplan."* (Medarbejder)

*"En beboer ønsker ikke at få udarbejdet en handleplan, men der har vi fået pålæg fra vores amt, at der skal udarbejdes handleplan, for alle planer bliver lagt ind på et fælles journalsystem elektronisk (...) Jeg er uenig i amtets holdning, men har ikke kunnet komme nogen vegne med mine protester." (Leder)*

Selvom både personale og ledelse er klar over, at beboeren har ret til at sige nej tak til en handleplan, kommer de i klemme over for amtet. Skal de leve op til loven og acceptere, at beboeren fravælger en handleplan, eller skal de følge pålæg fra amtet om at udarbejde handleplaner på samtlige beboere? Som det fremgår af ovenstående citater, tyder noget på, at det i sidste ende ofte kan blive amtets ønske, der bliver efterkommet.

## Udarbejdelsen af handleplanen

Arbejdet med §111-handleplanerne er i en vis udstrækning standardiseret på de fleste botilbud. Standardiseringen består typisk i, at der er udarbejdet en "drejebog" for, hvad der *kan* tages op i forbindelse med udarbejdelsen af handleplanerne. Standardiseringen sigter på, at handleplansarbejdet har et fokus, og at der arbejdes efter at opstille en række realistiske mål og delmål for beboerne.



Figur 22 Lederundersøgelsen: Arbejdet med handleplanerne

Af figur 22 ses det, at der i vid udstrækning bliver arbejdet ud fra en skabelon. Denne skabelon er typisk udarbejdet på botilbuddet, men i nogle tilfælde er det et koncept fra amtet, der skal sikre, at handleplanen efterfølgende kan lægges ind i det amtslige journalsystem.

Ud over skabeloner anvendes også individuelle samtaler samt andre metoder. Den individuelle samtale er ikke en modsætning til at arbejde ud fra en skabe-

lon, og ofte vil handleplansarbejdet være en kombination af at arbejde ud fra en skabelon og gennemføre en individuel og struktureret samtale.

Endelig er der nogle botilbud, der har angivet, at de benytter andre metoder i forbindelse med udarbejdelsen af handleplanerne. Disse metoder kan blandt andet bestå i, at personalet udarbejder en handleplan på vegne af beboeren, evt. i samarbejde med pårørende.

*"Vi udarbejder til en vis grad handleplaner med de her menneskers pårørende, men der er stadigvæk nogle, som ikke har pårørende (...) Der kan vi sige, at vi er heldigt stillede, i kraft af at vi er så tværfaglige, som vi er, at vi er i stand til at se med rigtigt mange forskellige øjne på det."*  
(Medarbejder)

I de tilfælde, hvor personalet udarbejder handleplaner på vegne af beboerne, er det blandt andet, fordi der er meget begrænsede muligheder for at kommunikere med beboeren. Der er ikke anvendelige metoder for personalet til at inddrage beboeren i udarbejdelsen af handleplanen.

#### **Fremgangsmåde for handleplaner**

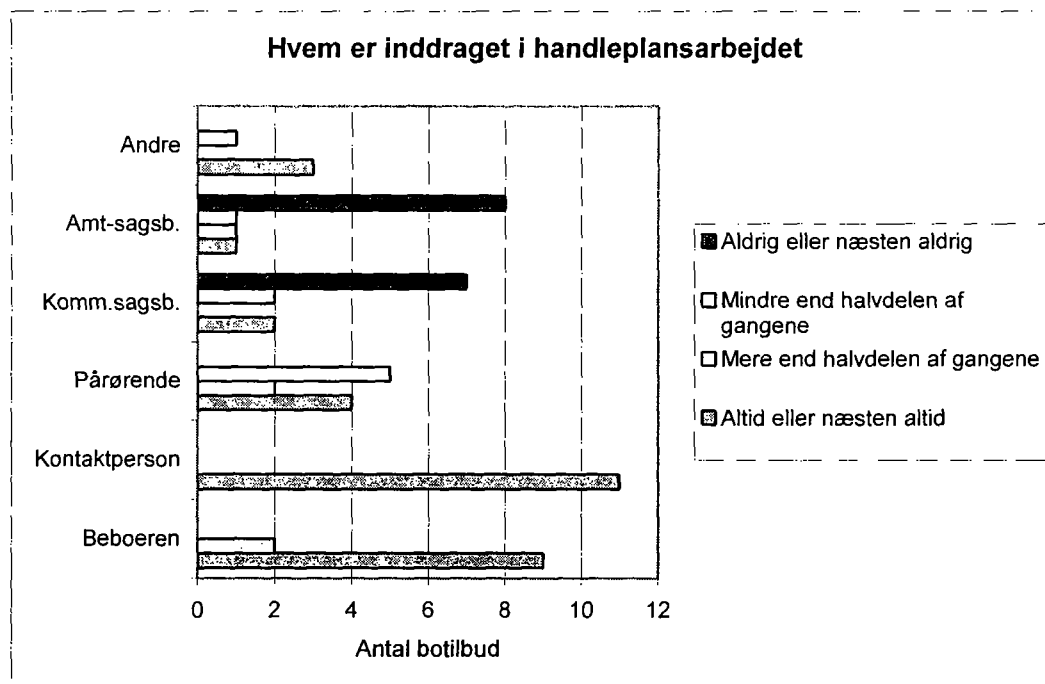
I forbindelse med at handleplanerne skal udarbejdes, er det personalet, der tager initiativet. Beboeren bliver orienteret om, at det nu er på tide at revidere handleplanen, hvis vedkommende fortsat ønsker en handleplan.

Mange af beboerne er afhængige af medarbejderne, hvis de ønsker at forberede sig til handleplansarbejdet. En af beboerne nævner, at vedkommende fik ro til at forberede sig til handleplansarbejdet. Forberedelsen gik ud på, at en medarbejder læste handleplansskemaet op i god tid før selve mødet.

Blandt de beboere, der deltog i de kvalitative interview, var en af meldingerne, at det kunne være svært at forberede sig ordentligt, hvis man kun havde fået læst skemaet op en gang. Der manglede tid til fordybelse, og det var svært at forberede sig til selv at styre handleplansmødet.

#### **Deltagere**

Der er relativt stor forskel på, hvem der deltager i handleplansarbejdet. I nogle tilfælde er det udelukkende kontaktpersonen og beboeren, mens der i andre tilfælde også er inviteret fysioterapeut, ergoterapeut, pårørende mv.



Figur 23: Lederundersøgelsen: Personer der er inddraget i handleplansarbejdet.

Af figur 23 ses det, i hvor høj grad de forskellige persongrupper er inddraget i handleplansarbejdet. På samtlige botilbud deltager kontaktpersonen i udarbejdelsen af §111-planen, mens beboeren altid eller næsten altid deltager i handleplansarbejdet på 8 ud af de 11 botilbud.

Cirka 30 % af beboerne angiver i spørgeskemaundersøgelsen, at sagsbehandlere deltager i handleplansarbejdet. Dette resultat ligger i tråd med lederne, hvor sagsbehandlere kun i beskedent omfang er repræsenteret på handleplansmøderne.

Pårørende er i forskellig grad inddraget i handleplansarbejdet. På 4 botilbud er de altid eller næsten altid med i udarbejdelsen af handleplanerne, mens pårørende på 2 botilbud deltager i udarbejdelsen af handleplanerne mere end halvdelen af gangene, og på 5 botilbud deltager de typisk mindre end halvdelen af gangene.

Sagsbehandlere fra kommuner og amter deltager, som det fremgår, sjældent i udarbejdelsen af §111-planerne. På 7 botilbud deltager de kommunale sagsbehandlere aldrig eller næsten aldrig, mens det samme gør sig gældende på 8 botilbud i forhold til amtskommunale sagsbehandlere. Kun på 1 botilbud deltager sagsbehandleren fra amtet altid eller næsten altid. De kommunale sagsbehandlere deltager altid eller næsten altid på 2 botilbud.

At sagsbehandlere deltager så sjældent, kan bidrage til, at handleplansarbejdet i mindre grad bliver et redskab, der kan anvendes til at koordinere indsatsen overfor beboeren.



Sagsbehandlerne repræsenterer myndighedsniveauet på handleplansmødet. Når der fx skal træffes afgørelser om tildelinger af ydelser, boligønsker mv., er det en forudsætning, at sagsbehandleren, som myndighed, er til stede.

I nogle tilfælde er myndighedsansvaret delegeret til lederne af botilbuddet. I så fald vil lederen være repræsentant for myndigheden. Det sætter imidlertid lederen, og i andre tilfælde medarbejderne, i en situation, hvor de skal varetage flere roller. De skal både være myndighedsrepræsentant og hjælpeperson for beboeren (serviceleverandør).

Ikke mindst i forbindelse med kommunalreformen vil det være vigtigt at styrke sagsbehandlerens/myndighedens involvering og ansvar i forhold til at tilbyde §111-planer til beboerne på botilbuddene for yngre fysisk handicappede.

### **Egen deltagelse**

Cirka 85 % af beboerne angiver, at de deltager i handleplansarbejdet. Resultatet svarer meget godt til, at 9 ud af 11 ledere af botilbuddene svarer, at beboerne altid eller næsten altid deltager i handleplansarbejdet. Det betyder, at ca. 15 % af beboerne, som medvirker i undersøgelsen, ikke selv er med til at udarbejde deres handleplaner.

Det er sandsynligt, at nogle af de beboere, der har svaret, at de ikke selv deltog i udarbejdelsen af deres handleplan, har glemt, at de har medvirket i handleplansmøder.

Derudover er det sandsynligt, at en større andel af de beboere, der enten ikke ved, om de har en handleplan, eller som tror, at de ikke har en, heller ikke selv har deltaget i udarbejdelsen af handleplanen.

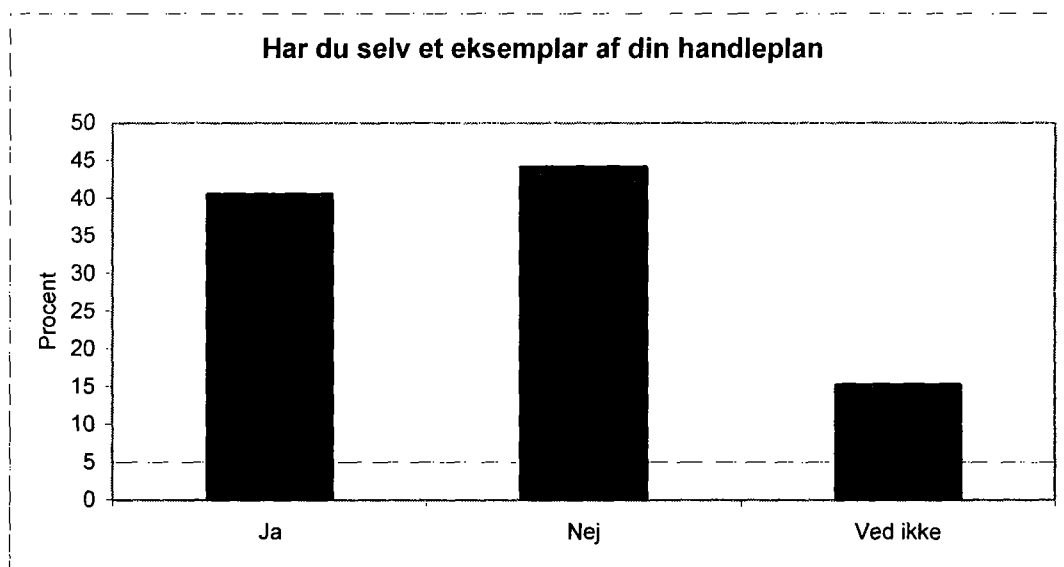
En af de angivne årsager til, at beboerne ikke deltager i udarbejdelsen af handleplanerne, er, som det også fremgår af et tidligere citat fra en medarbejder, at *"De (beboerne) er ikke i stand til at kommunikere verbalt eller med kropssprog eller på nogen måde."*

Denne barriere er givet relevant i en række tilfælde. Men det er vigtigt løbende at overveje, hvordan beboerne kan inddrages. I denne undersøgelse har beboerne eksempelvis været i stand til at udfylde et spørgeskema meningsfuldt, til trods for at de ikke selv deltager i udarbejdelsen af handleplanen.

### **Hvem modtager et eksemplar af handleplanen?**

Selvom der i en del tilfælde indgår mange personer i udarbejdelsen af handleplanen, er det ikke ensbetydende med, at alle deltagerne får et eksemplar af den færdige handleplan. Men hvem det er, der modtager planen, er ikke altid lige tydeligt. Af beboerundersøgelsen fremgår det, at ca. 40 % angiver, at de selv har et eksemplar af handleplanen, og at ca. 45 % ikke har et eksemplar af

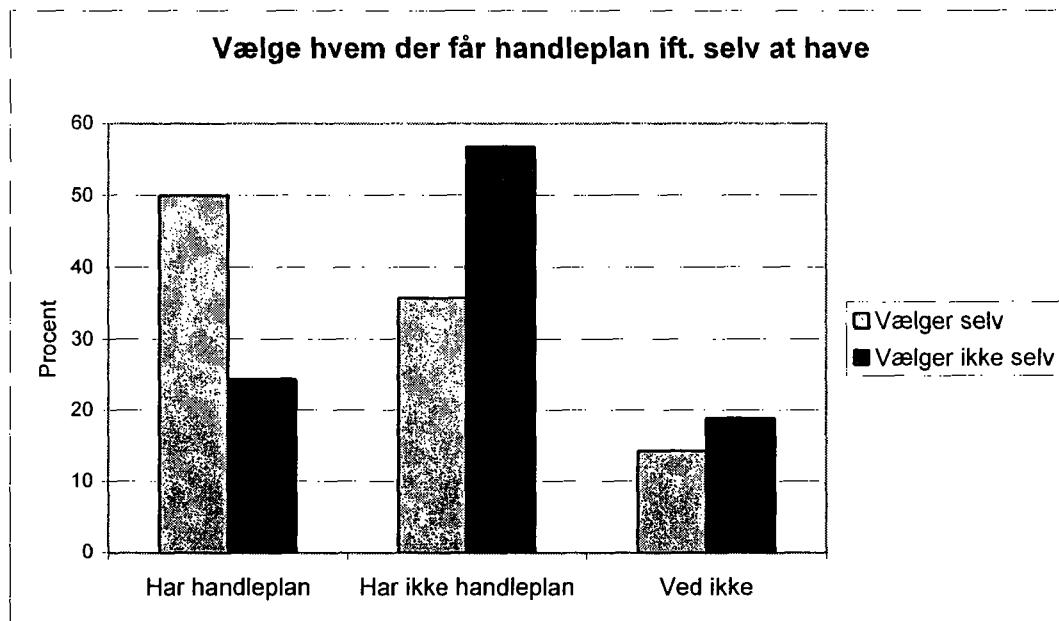
deres egen handleplan. Det fremgår endvidere, at ca. 15 % ikke er klar over, hvorvidt de selv har et eksemplar af deres egen handleplan.



Figur 24: Beboerundersøgelsen: Har du selv et eksemplar af din handleplan? N=111

Af spørgeskemaundersøgelsen blandt beboerne fremgår det, at 65 % selv vælger, hvem der skal have et eksemplar af deres handleplan.

Figur 24 viser andelen af beboerne, der selv har et eksemplar af deres handleplan liggende. Figuren viser andelen for hhv. de beboere, der selv vælger, hvem der skal have et eksemplar af deres handleplan, og for dem, der ikke selv vælger, hvem der skal have et eksemplar.



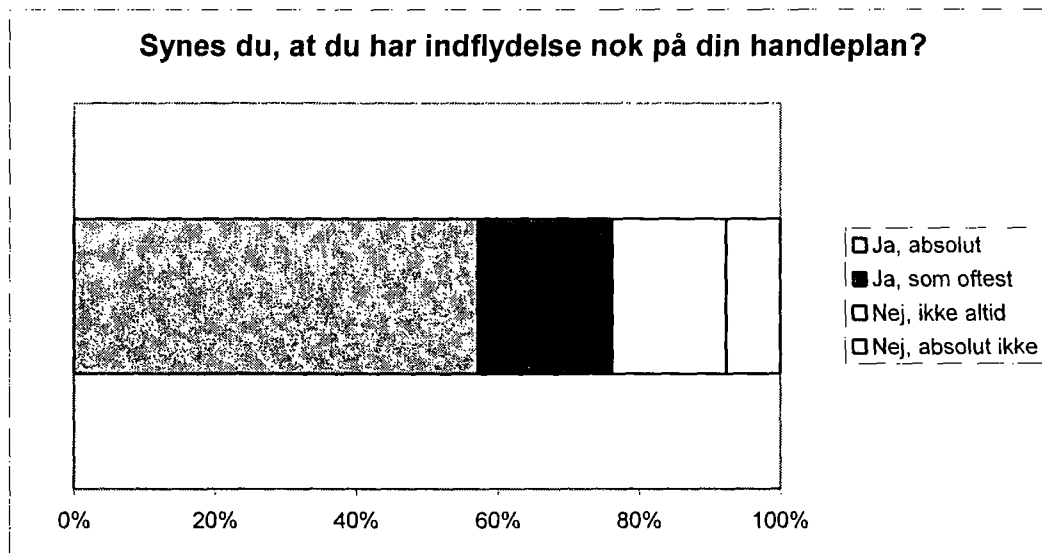
Figur 25: Beboerundersøgelsen: Vælge hvem der får handleplan/har selv. N=107

Blandt de beboere, der selv kan vælge, er der markant flere, der har et eksemplar af deres handleplan end blandt dem, der ikke selv vælger, hvem der skal have et eksemplar. Det kan tyde på, at der er interesse for at have et eksemplar af sin egen handleplan.

Blandt de beboere, der er interviewet i den kvalitative del af undersøgelsen, er der nogle, der giver udtryk for, at de har handleplanen liggende, og at de kigger i den en gang imellem. Andre beboere gav udtryk for, at det ikke har stor betydning for dem at have et eksemplar af handleplanen. Samlet finder vi dog, at det kan have flere formål, at beboerne har et eksemplar liggende. Den enkelte beboer kan tage handleplanen frem og diskutere den, når vedkommende ønsker det, uden at skulle bede om handleplanen. Derudover er det også et signal til både medarbejdere, pårørende og beboere om, at det er beboerens plan.

#### Hvem bestemmer, hvad der står i planen?

Af figur 26 fremgår det, at ca. 75 % af beboerne svarer, at de "absolut" eller "som oftest" har nok indflydelse på deres handleplan. Dette er umiddelbart et positivt resultat, men der er dog stadig op mod 25 %, som ikke mener, at de altid har tilstrækkelig indflydelse på deres handleplan.



Figur 26: Beboerundersøgelsen: Synes du, at du har indflydelse nok på din handleplan? N=105

I forhold til at arbejde med handleplaner har beboerne svaret på, om de havde *nok* indflydelse på deres handleplan. Resultatet heraf er vigtigt, da en følelse af ikke at have indflydelse på sin handleplan kan betyde, at man heller ikke har ejerskab til handleplanen. Handleplanen er noget, der bliver lavet for andre og ikke for mig, kunne ræsonnementet være.

For den gruppe, der ikke mener, at de har nok indflydelse, risikerer handleplanen at blive til et åg. En dårlig samvittighed eller en følelse af at være pålagt nogle mål og ønsker udefra.

*"Jeg kan godt få min mening fremført. Jeg kan godt føle mig lidt presset[til at sige ja til hvad fx personalet foreslår] (...) Jeg kommer jo fra flinkeskolen." (Beboer)*

Som det fremgår af ovenstående citat, kan nogle af beboerne godt føle sig presset til at acceptere mål og ønsker, som personalet eller andre deltagere i handleplansmødet foreslår. Det er en af medarbejderne fra et af botilbuddene også inde på, og selvom han mener, at de på det pågældende botilbud har taget initiativer til at ændre ved, hvordan handleplanerne udarbejdes, anerkender han, at der stadig er et problem.

*"Jeg har siddet i mange møder, hvor det har handlet om at overbevise eller gøre klart for beboeren, at det her må være det rigtige. "Hør nu lige på, hvad din mor har at sige", også selvom vi har haft med voksne, myndige mennesker at gøre. Det er virkelig en skude, der skal vendes." (Medarbejder)*

Konsekvensen kan blive, at jo flere af personalets, forældrenes eller de pårørendes ønsker der kommer i handleplanen, des mindre føler beboeren, at det er hans/hendes handleplan.

Som det fremgår af spørgeskemaundersøgelsen, mener hovedparten, at de har indflydelse nok på deres handleplan. Denne store gruppe vil formentlig i højere grad mene, at handleplanen er deres egen, og at de har kontrol over, hvad der skal stå i den, og hvad der ikke skal stå i den.

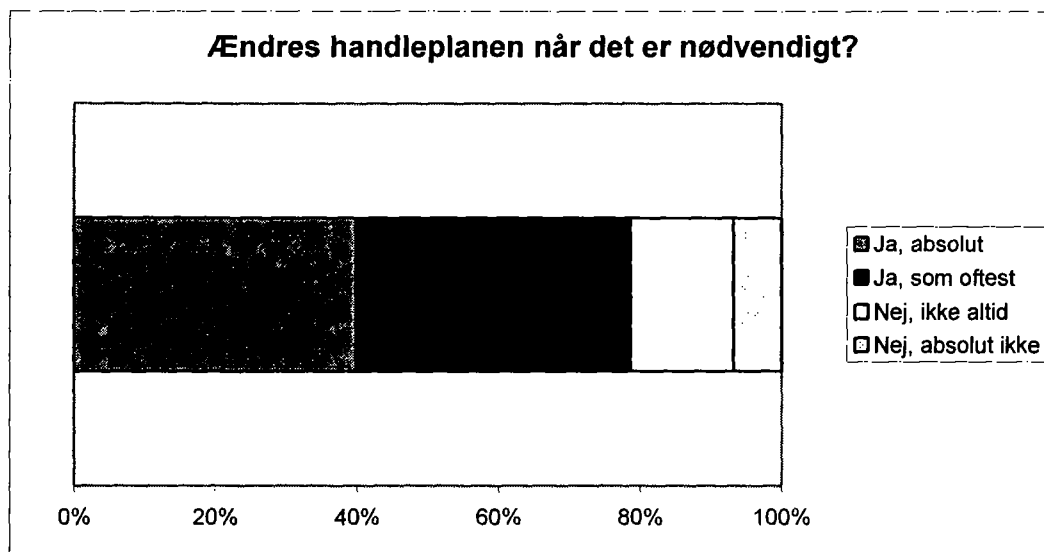
*"Hvis det kommer til at stå der, uden at jeg har givet lov, så kan jeg gå ned og sige, om jeg må se, om det står der." (Beboer)*

Forskellen mellem de to beboere, der er citeret i det ovenstående, er blandt andet, at den sidste beboer er mere selvhjulpne. Den sidst citerede beboer er ikke i samme omfang afhængig af hjælpen fra personalet. Afhængigheden af personalet kan meget vel have en stor betydning for, i hvor høj grad beboerne vil argumentere mod personalet og opleve at være herre over handleplansarbejdet.

Umiddelbart er der ikke noget, der tyder på, at der er nogle klare sammenhænge mellem beboernes besvarelser om, hvorvidt de synes, de har nok indflydelse på deres handleplan, og karakteristika ved botilbuddet. Hverken hvad angår geografi, størrelse eller botilbuddenes alder.

#### Ændringer i handleplanen

I udgangspunktet bliver handleplanerne ændret en gang om året, og de steder vi har besøgt, er der en mere eller mindre fast rutine, der angiver, at handleplanerne drøftes en gang om året. Blandt beboerne synes op mod 80 %, at handleplanen ændres, når det er nødvendigt, eller at den som oftest ændres, når det er nødvendigt. Dette fremgår af figur 27.



Figur 27: Beboerundersøgelsen: Synes du, at din handleplan ændres, når det er nødvendigt? N=103

En rutine, hvor handleplanerne kun ændres 1 gang om året, kan give nogle af beboerne en opfattelse af, at handleplanerne ikke bliver brugt, og at de ikke er

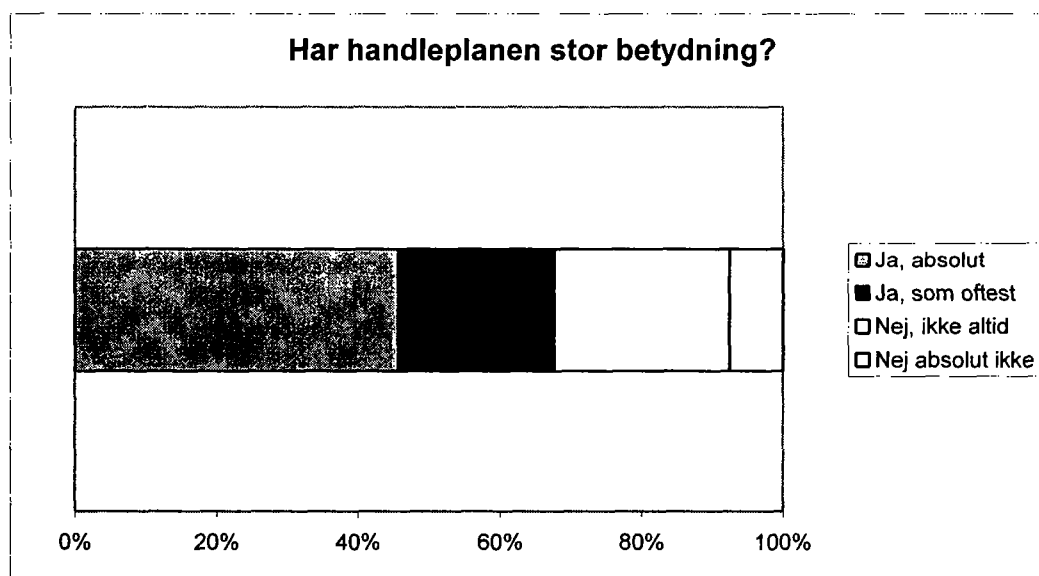
opdaterede. Målet bør i den forbindelse være at ændre handleplanen, når forholdene eller ønskerne fra beboeren ændrer sig.

I en del tilfælde er det medarbejderne, der tager initiativ til, at handleplanerne ændres. Der er dog også nogle steder, hvor indkaldelsen til handleplansmøderne foregår i et samarbejde mellem beboere og medarbejdere.

Det er sandsynligt, at jo mindre hjælpekrævende man er, dvs. jo mere selvhjulpent, des lettere vil det være at tage initiativ til at indkalde til et handleplansmøde.

## Handleplanens betydning

En stor del af beboerne synes, at handleplanen har stor betydning for dem. Knap 70 % af beboerne angiver, at handleplanerne "absolut" eller "som oftest" har stor betydning for dem. På den anden side er der ca. 25 %, der mener, at handleplanen ikke altid har stor betydning, og endelig omkring 8 % der mener, at handleplanen absolut ikke har stor betydning for dem. Dette fremgår af figur 28.



Figur 28: Beboerundersøgelsen: Synes du, at handleplanen har stor betydning for dig? N=105

Det kan ikke umiddelbart slutes, at det er negativt, at ca. 30 % mener, at handleplanerne ikke betyder ret meget for dem. Hvis beboerne selv kan træffe beslutninger om deres eget liv, og hvis de synes, de har stor indflydelse på deres eget liv, er det mindre vigtigt, at handleplanen ikke tillægges stor betydning. Handleplanen er ikke en garanti eller en forudsætning for selvbestemmelse, men kan i nogle tilfælde være et redskab til at sikre selvbestemmelse.

Der er en mindre gruppe beboere på ca. 8 %, eller 8-10 beboere, der svarer negativt på flere af spørgsmålene om indflydelse. Det drejer sig om, at

- de ikke synes, de har stor indflydelse på deres eget liv, og handleplanen ikke betyder meget for dem,
- de ikke synes, at handleplanen ændres, når det er nødvendigt, og handleplanen betyder ikke meget for dem.

Selvom der er tale om få personer, der svarer negativt på flere af spørgsmålene, viser resultatet, er der er beboere, der ikke synes, de har indflydelse på deres eget liv.

Blandt personalet på botilbuddene er der generelt en positiv opfattelse af, hvad handleplanerne har betydet for beboerne.

*"Handleplaner er helt klart kommet for at blive. De er en god ting. De mennesker, der selv er i stand til at formulere de mål, de gerne vil arbejde med, tror jeg bestemt profiterer af det." (Medarbejder)*

Som denne medarbejder siger det, er handleplanerne en god ting, der giver beboerne større indflydelse på deres eget liv - hvis de kan formulere sig. Der er således stadig vanskeligheder i forhold til den gruppe mennesker, der ikke har noget tydeligt sprog.

Andre medarbejdere er mere skeptiske over for, hvad handleplanerne har betydet for beboerne indtil videre. Men der er en opfattelse af, at med en større grad af metodeudvikling vil denne gruppe beboere også kunne få stor glæde af handleplanerne.

## Rammer og form

Rammerne for udarbejdelsen af handleplanerne drejer sig blandt andet om, hvorvidt §111-planerne bliver præsenteret som et tilbud eller som en pligt og en opgave, der skal løses. Derudover handler formen og rammerne for handleplansarbejdet også om, hvordan handleplansmødet og arbejdet med handleplanen planlægges.

Handleplanen er ikke en faglig plan, og derfor må handleplansarbejdet også være forskelligt fra andre planer, blandt andet for at beboeren kan føle ejerskab til den udarbejdede plan.

*"Jeg tror, at indtil nu har det ikke betydet så meget, jeg tror de (beboerne) førhen så det som en slags eksamen, at man lige pludselig skal sidde til møde med sagsbehandleren og amtskonsulenten. Det kan virke rimeligt formelt, og det er det også. (...) Der kan ligge en dyne over det hele, eller gamle traditioner, om hvordan man holder sådanne møder. Det kunne være godt, at medarbejderne kunne blive videreuddannet inden for det område, for et er, at man skriver det i Serviceloven, noget andet er at praktisere det." (Medarbejder)*

Beboeren kan altså nogle gange have svært ved at opfatte det som *sit* møde. Ifølge medarbejderen mangler der uddannelse af medarbejdere og sagsbehandlere mv., så det kan blive beboeren, der står for mødet og har den afgørende stemme.

Blandt beboerne findes der også forskellige holdninger til handleplansarbejdet. Det synspunkt, der bliver fremført, om at møderne er for formelle, bliver også fremført af en af beboerne.

*"Jeg ser mødet som noget formelt, der skal overstås. Hvor sagsbehandleren ser, at man har det godt og ikke driver den af. (...) ... det er lidt kunstigt at sidde der til sådan et møde, hvor alt bliver skrevet ned. Jeg synes, at de kunne have sagt det samme til mig på tomandshånd."* (Beboer)

Handleplansmødet bliver af denne beboer opfattet som en kontrol af hende fra sagsbehandlerens side. Umiddelbart handler mødet, og dermed også handleplanen, ikke om hende, men om sagsbehandleren.

*"Jeg føler mig mere som et papir lagt i en skuffe end at gå rundt på jorden og være menneske. ... Alt i ens liv skal ned på papir - det ville du heller ikke bryde dig om (...) Nogle gange tror de, jeg er mindre end jeg er i forvejen."* (Beboer)

Hvad denne beboer er inde på, er ikke i så høj grad en kritik af handleplanerne i sig selv, men nærmere at hun føler sig dokumenteret og registreret i forhold til alt, hvad hun gør og gerne vil. Hendes følelse er, at sagsbehandlere mv. tror, at hun kan mindre, end hun kan.

Interviewer: *"Hvad har handleplanen betydet for dig?"*

Beboer: *"Ikke noget som helst."*

At handleplanerne ikke umiddelbart har haft en klar betydning for dem, er flere af beboerne inde på. Alligevel er der også beboere, der er positive over for at udarbejde handleplaner, selvom de ikke har haft nogen stor betydning for dem. Årsagen til, at der er beboere, der synes, at handleplaner er gode, selvom deres egen handleplan ikke har haft nogen betydning for dem, er blandt andet, fordi det er en måde at holde medarbejderne op på nogle ting.

*"De lover noget, de ikke holder - så bliver jeg sur. (...) Der er som regel en grund, og man kan spekulere, om man er enig eller ej."* (Beboer)

Denne beboer synes i udgangspunktet, at handleplanen er god. Den giver mulighed for, at personalet kan læse om ham, hvem han er, og hvilke ønsker han har mv. På den anden side har han ikke oplevet, at handleplanen har haft en konkret betydning. Tværtimod oplever han, at handleplaner kommer til at in-



deholde en række mål og hensigter, som personalet ikke tager alvorligt. Der bliver ikke arbejdet tilstrækkeligt med de opsatte mål.

En anden af de interviewede beboere nævner nogle af de positive elementer ved handleplanen. Denne beboer nævner blandt andet, at det er positivt, at man kan tage handleplanen frem en gang i mellem. Noget af det, hun har oplevet med handleplanen, er, at hun er blevet mere bevidst om sig selv.

*"Jeg er blevet opmærksom på, hvem jeg selv er. På godt og skidt." (Beboer)*

Når denne beboer er blevet mere opmærksom på, hvem hun er, er det blandt andet, fordi handleplanen i høj grad beskæftiger sig med, hvad hun skal blive bedre til, som fx at spise med kniv og gaffel. I den næste handleplan kunne hun dog også godt tænke sig, at der kom til at stå mere om hendes fremtidsdrømme, fx at arbejde på kontor.

Nogle af beboerne er inde på, at de ikke ønsker en handleplan igen.

*"Jeg har ikke lyst til at have en. Jeg kan godt selv finde ud af at gøre noget." (Beboer)*

Denne beboer er inde på noget af det samme, med at det er problematisk, at handleplanerne bliver skrevet ned. Derudover er denne beboer også utilfreds med, at man bliver *bundet* til at gøre noget. Og samtidig oplever hun til handleplansmødet at blive presset til noget, hun ellers ikke ville acceptere. I selve situationen føler hun sig presset til at sige ja til noget, hun ikke ønsker.

*"Så er de tilfredse, og vi kan komme videre (...). Det bliver trukket ned over hovedet på os. Hvorfor skulle vi lige pludselig have en handleplan? Er det noget, politikerne har bestemt?" (Beboer)*

Denne beboer er irriteret over, at hun er presset til at få en handleplan. Hvis det i højere grad reelt var et tilbud, er det også muligt, at holdningen til handleplanen ville være en anden. I denne forbindelse er det paradoksalt, at handleplanerne, der er iværksat for at give beboerne større selvbestemmelse og brugerindflydelse, bliver til et åg – en pligt nogle af beboerne gerne så sig fritaget fra.